

Pengar eller politik?

Motiven bakom och debatten om kvällstidningen Nya
Pressens nedläggning 1974

Sofie Fogde
Magisteravhandling
Magisterprogrammet i historia
Humanistiska fakulteten
Helsingfors universitetet
Handledare: Henrik Meinander
April 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistiska fakulteten	Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Magisterprogrammet I historia	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Historia		
Tekijä – Författare – Author Sofie Fogde		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Pengar eller politik?: Motiven bakom och debatten om kvällstidningen Nya Pressens nedläggning 1974		
Työn laji – Arbetets art – Level Magisteravhandling	Aika – Datum – Month and year April 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 75
Tiivistelmä – Referat – Abstract		
I denna avhandling undersöks den finlandssvenska kvällstidningen Nya Pressens nedläggning 1974. Nya Pressen hade getts ut i Helsingfors ända sedan 1882, då Axel Lille grundade tidningen. I december 1974 lät ägarföreningen Konstsamfundet meddela att man ämnade lägga ned Nya Pressen med motiveringen att tidningen gått med cirka 600 000 mark i förlust de senaste fem åren. Förslaget att lägga ned Nya Pressen kom från Konstsamfundets ägda förlag Hufvudstadsbladet Ab, där Nya Pressen trycktes. Konstsamfundet uppgav samtidigt att man skulle utforska möjligheten att ersätta Nya Pressen med ett mer lokalt betonat annonsblad. I stället för Nya Pressen skulle också den nya finskspråkiga kvällstidningen Iltaset börja tryckas på Hufvudstadsbladet. Syftet med avhandlingen är att granska nedläggningsprocessen och även belysa den tidningsdebatt som uppstod efter att Nya Pressen lagts ned. Nya Pressens nedläggning undersöks utifrån tre infallsvinklar. För det första undersöks hur man kan se nedläggningen som en konsekvens av interna intriger mellan Nya Pressen, Hufvudstadsbladet och Konstsamfundet. För det andra kan nedläggningen diskuteras i anknytning till ekonomiska faktorer som bland annat hänger ihop med förändringar på mediafältet och den så kallade tidningsdöden. För det tredje kan man koppla samman nedläggningsdebatten med den domedagstankegång som fanns bland finlandssvenskar under den här perioden. Syftet är på så sätt att besvara den övergripande frågan: Varför lades Nya Pressen ned? Undersökningen bygger på skriftliga och muntliga källor. Källmaterialet består till viss del av Föreningen Konstsamfundets protokoll 1971-1973 som finns samlat i en skild mapp i Konstsamfundets arkiv och kallas "Nya Pressen, utredningar för nedläggningen" och är sammanlagt 66 sidor. I tillägg till Konstsamfundets protokoll har jag, i närmast kompletterande syfte, också använt mig av Hufvudstadsbladet Ab styrelses material från åren 1970–1975. Mitt källmaterial består även av tidningsmaterial från 1973-1974. På Brages pressarkiv hittas urklipp ur finlandssvenska tidningar från den undersökta tiden. Sammanlagt finns det 54 inlägg. Jag har även intervjuat tre personer som på olika sätt varit med om händelsen. Dessa var Per-Erik Lönnfors, som vid tidpunkten för nedläggningen var nyutträd vd för Hufvudstadsbladet, och Lars Erik Häggman och Maryelle Lindholm-Gustavson som båda jobbade som journalister på Nya Pressen vid nedläggningsstillfället. Min undersökning av tidningsmaterialet och protokollen kan sägas vara en kvalitativ textanalys där jag försöker analysera argumentationen som förs. Undersökningen visar att Konstsamfundets ekonomiska motiv för nedläggningen är berättigad. Nya Pressen led av många ekonomiska bekymmer som kan härledas till bland annat tidningens distribution och annonsanskaffning. Min undersökning visar ändå att Nya Pressen blev ett större problem för Konstsamfundet när det började gå allt sämre för deras huvudprodukt, dagstidningen Hufvudstadsbladet. Samtidigt är det också tydligt att Nya Pressen historiskt sett behandlats styvmoderligt från ledningens håll, och det framkommer att det inte gjordes några allvarliga försök att rädd kvällstidningen. Dessutom upplevdes nedläggningsbeslutet som politiskt av många, eftersom tidningen till viss del uppfattades som kulturradikal jämfört med Hufvudstadsbladets borgerliga linje. Det blir också klart att nedläggningen av Nya Pressen blev en slags symbol för den finlandssvenska domedagstankegången som var rådande under den undersökta tiden. Nya Pressen ansågs på så sätt vara en stor finlandssvensk domänförlust.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Nya Pressen, Hufvudstadsbladet, Föreningen Konstsamfundet, Svenska folkpartiet, presshistoria, mediehistoria, tidningsdöd, finlandssvenskhet, 1970-tal, kvällstidning, dagstidning, Axel Lille, Amos Anderson, Per-Erik Lönnfors, Carl-Olof Tallgren, Jan-Magnus Jansson, Tor-Erik Lassenius, Lars Erik Häggman, Maryelle Lindholm-Gustavson		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Campusbiblioteket I centrum		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Innehåll

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning.....	2
1.2 Källor & metod	4
1.4 Tidigare forskning.....	9
2. Bakgrund	12
2.1 Nya Pressens historia	12
2.2 Tidningsdöden och medielandskapet förändring.....	17
2.3 Läsunderlaget och kritiken mot Hufvudstadsbladet/Konstsamfundet	20
3. Nya Pressens problem.....	24
3.1 Bristande budget och redaktionella kostnader	24
3.2 Marknadsföring och annonsvolym.....	28
3.3 Distribution och upplaga.....	30
3.4 Konstsamfundet fruktar konsekvenserna	32
4. Räddningsaktion för Hufvudstadsbladet?	36
4.1 Nedläggningsbeslutet blir angeläget	36
4.2 Hufvudstadsbladets syndabock	43
5. Tidningsdebatten.....	49
5.1 De krassa ekonomiska realiteterna.....	49
5.2 Åtgärden har intet med politik att skaffa.....	54
5.3 Konstsamfundets tystnad provocerar	59
5.4 Skandal för finlandssvenskheten.....	61
6. Avslutning	66
Källor och litteratur	71

1. Inledning

Den 28 februari 1974 utkom det sista numret av *Nya Pressen* och den sista finlandssvenska eftermiddagstidningen gick därmed i graven efter en lång men brokig historia. Trots att hot om nedläggning hemsökt tidningen många gånger under årens lopp, senast 1971, kom beslutet att slutgiltigt lägga ned *Nya Pressen* som en smärre överraskning. Nedläggningsbeslutet överraskade inte enbart redaktionen, utan även allmänheten. Kritiken lät inte vänta på sig och en livlig tidningsdebatt uppstod under vintern 1973–1974 och man ifrågasatte orsaken till ett så drastiskt beslut. Ägarföreningen Konstsamfundet, som den 18 december 1973 låtit meddela att styrelsen beslutat att avsluta finansieringen av tidningen, beskylldes för att vara alltför tystlåten om saken och många ansåg att det angivna ekonomiska motivet var tvivelaktigt. Många oroade sig också för hur det skulle gå med den finlandssvenska kulturens fortlevnad och man såg *Nya Pressens* nedläggning som en stor finlandssvensk förlust.¹

Konstsamfundet meddelade om beslutet i en kommuniké i *Nya Pressen*. I den uppgav man att tidningen gett årliga förluster på cirka 600 000 mark de senaste fem åren. Därför fann man det övermäktigt att fortsätta finansieringen av tidningen. Man meddelade också att *Nya Pressen* tillsvidare skulle ges ut som vanligt, men att man skulle börja utreda möjligheterna för att starta en ny lokalt betonad tidning som bättre skulle kunna tillfredsställa den svenska befolkningen i Helsingfors med omnejd.² Konstsamfundet hade dagen innan, den 17 december, tagit beslutet om nedläggning under ett styrelsemöte efter många överläggningar under hela december.³

Beslutet att lägga ner tidningen var inte något nytt påhitt, utan frågan hade varit återkommande under flera års tid, då frågan också under 60-talet dök upp på Konstsamfundets och Hufvudstadsbladets styrelsemöten. Även då var det lönsamheten som diskuterades.⁴ Förslaget att slutligen lägga ner *Nya Pressen* kom från Konstsamfundets underliggande företag Hufvudstadsbladet Ab som i sin tur ägde *Nya Pressen*.⁵ Hufvudstadsbladets och *Nya Pressens* redaktioner höll båda hus på

¹ T.ex. *Svensk Framtid*, 19.1.1974; *Nya Pressen* (NP), 17.1.1974; *Borgåbladet* (BBL), 31.1.1974.

² NP, 18.12.1973.

³ NP, 18.12.1973.

⁴ Steinby 1982, 394-397.

⁵ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973; Intervju med Per-Erik Lönnfors, 7.1.2019.

Mannerheimvägen i utrymmen som ägdes av Hufvudstadsbladet. Relationen mellan tidningarna var stundvis spänd. Enligt mina muntliga källor som alla varit med under händelsen, Per-Erik Lönnfors, Larserik Häggman och Maryelle Lindholm-Gustavson, ansåg man inom *Hufvudstadsbladets* ledning och redaktion att *Nya Pressen* var aningen för frisläppt, ungdomlig och lutade lite för mycket åt vänster. Samtidigt kritiserade *Nya Pressen* *Hufvudstadsbladet* för att vara alltför tråkig, konservativ och borgerlig.⁶ Att tidningsdebatten därför delvis tog sig i uttryck i en vänster-högerdebatt var därför inte helt oväntat. Dessutom togs beslutet i anslutning till ett maktskifte inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet. Två av de tre personer som 1973 utnämndes till ledarpositioner inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet var utpräglade politiker inom Svenska folkpartiet. Dessa var Carl Olof Tallgren och Jan-Magnus Jansson. Även om dessa personer inte drev någon partipolitisk agenda utåt, så är det viktigt att synliggöra denna aspekt med tanke på den debatt som uppstod efter nedläggningsbeslutet. Förhållandet mellan Spt och *Hufvudstadsbladet* hade även kritiserats några år innan nedläggningen och därför var temat också ännu på tapeten.

Nedläggningen av *Nya Pressen* skedde i en tid då också många andra tidningar tvingades avsluta sin utgivning på grund av bristande lönsamhet. Även Konstsamfundet motiverade nedläggningen med ekonomisk förlust. *Nya Pressens* fall var på så vis ett i ledet i en tid av förändring inom medielandskapet. Däremot var *Nya Pressen* den enda finlandssvenska kvällstidningen i hela Finland och orsakerna till tidningens nedläggning förtjänar därför att undersökas utifrån flera infallsvinklar.

1.1 Syfte och frågeställning

I denna avhandling kommer jag behandla de processer som till slut drev *Nya Pressen* till dess fall. I tidigare forskning har man inte grundligt behandlat tiden innan nedläggningen. Perioden innehåller bland annat de diskussioner som ägde rum inom Föreningen Konstsamfundet och bolaget Hufvudstadsbladet innan man tog beslutet. Inte heller den period som förflöt mellan nedläggningsbeslutet och den sista publiceringsdagen har diskuterats i tidigare forskning. Denna period består främst av den tidningsdebatt som uppstod efter att Konstsamfundet publicerat kommunikén om nedläggningen i december

⁶ Intervju med Per-Erik Lönnfors, 7.1.2019; Larserik Häggman, 10.1.2019; Maryelle Lindholm, 17.1.2019.

1973. Jag kommer även granska argumenten i denna debatt. Syftet är sålunda att sätta in nedläggningen i ett större perspektiv för att se hur Konstsamfundets och Hufvudstadsbladets inbördes affärer inverkat på slutresultatet. Debatten blottar även de spänningar som rådde mellan *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet* och syftet är även att försöka redogöra för argumenteringen i tidningsdebatten och hur den står i relation till Konstsamfundets ekonomiska motivering för nedläggningen. I de olika tidningarnas material som berör *Nya Pressens* nedläggning finns både insändare, ledare och debattartiklar.

Årtiondena efter andra världskrigets slut var en tid av stora omstruktureringar för mediehusen på grund av radions och speciellt tv:ns utveckling, och det pratades ofta om ”tidningsdöden”. Detta var förstås inte enbart ett finländskt fenomen utan samma fenomen observerades internationellt.⁷ På så sätt kan man placera in *Nya Pressens* öde i en större mediehistorisk kontext. Den finlandssvenska aspekten i debatten kan också kopplas till en allmän domedagstankegång bland finlandssvenskar som var rådande under 1950–1980-talet, då den relativa andelen av finlandssvenskar minskade i Finland i samband med urbaniseringen.⁸

Frågorna som jag ställer är således 1. Hur såg processen för nedläggningen ut från Konstsamfundets och Hufvudstadsbladets perspektiv? Vilka aktörer var betydelsefulla? Vad hände? Ser händelsen olika ut utgående från olika aktörers perspektiv? 2. Vilka var de motiv som dryftades i tidningsdebatten och vilka motiv angav Konstsamfundet? Hur förklarades det som hände? 3. Vilka konsekvenser trodde Konstsamfundet och allmänheten att nedläggningen skulle få? Vad trodde man att skulle hända efter att tidningen hade lagts ned? Dessa frågor leder till den övergripande och kanske viktigaste frågan: 4. Varför lades *Nya Pressen* ned? Varför hände det?

Dessa frågor kommer jag alltså att behandla utgående från de ovanstående tre teman som jag presenterat. För det första kan nedläggningen diskuteras i anknytning till de interna intrigen mellan *Nya Pressen*, Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet. För det andra kan man diskutera händelsen i anknytning till ekonomiska faktorer som bland annat hänger ihop med förändringar på mediafältet och den så kallade tidningsdöden. För det

⁷ Tommila & Salokangas 2000, 212.

⁸ Meinander 2016, 160.

tredje kan man koppla samman nedläggningsdebatten med den domedagstankegång som fanns bland finlandssvenskar under den här perioden.

Jag kommer att börja med att redogöra för Konstsamfundets syften för att lägga ned *Nya Pressen* och på så sätt presentera den ekonomiska problematiken som sades ligga till grund för nedläggningen. Processen som ledde fram till beslutet kommer att undersökas, vilket innebär en period på flera år. I samband med detta kommer jag i viss mån även redogöra för de personer som satt i Konstsamfundets styrelse och vilka positioner de innehade i samhället och deras inflytande. *Nya Pressens* ekonomi och öde kommer också jämföras med Konstsamfundets andra verksamheter, speciellt *Hufvudstadsbladet*, men också till viss mån tryckeriet Tilgmann.

Därefter kommer jag att analysera pressdebatten. Jag kommer ta upp olika tidningars argument och framför allt se vilka aktörer som för fram vilka slags argument. Fokus kommer rimligtvis ligga på *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet*, men även andra tidningars argumentation kommer presenteras. Dessa tidningar är till exempel *Arbetarbladet*, *Vasabladet* och *Åbo Underrättelser*. Bland annat journalister, politiker och allmänheten uttryckte sina åsikter i dessa tidningar. En diskussionskväll ordnades också på Arbis i Helsingfors, för att ge både allmänheten möjlighet att diskutera nedläggningen tillsammans med sfp-politiker och journalister från flera olika tidningar. Därför är debatten på Arbis också en del av analysen. I samband med pressdebatten kommer jag även dryfta tidningarnas inlägg om den finlandssvenska kulturens fortlevnad, eftersom *Nya Pressen* innehade en central roll i den finlandssvenska kulturen, speciellt i huvudstadsregionen. Tidpunkten som granskas är alltså några år innan själva nedläggningsbeslutet togs och tiden efter beslutet tills det sista numret utkom den 28 februari 1974.

1.2 Källor & metod

Undersökningen bygger på både skriftliga och muntliga källor. Olika frågeställningar kommer att tillämpas på materialet, och sålunda kommer källorna ha varierande betydelse för olika delar av min analys.

Det skriftliga materialet består av bland annat Föreningen Konstsamfundets protokoll och bilagor som har att göra med nedläggandet. Protokollen är det viktigaste materialet i min

analys av samfundets del i nedläggningsprocessen. Protokollmaterialet sträcker sig från 1971, då man på allvar började diskutera en nedläggning, till december 1973, då man höll de avgörande mötena för *Nya Pressens* öde. Det väsentligaste av dessa dokument är från 1973. Detta material finns samlat i en skild mapp i Konstsamfundets arkiv som kallas ”Nya Pressen, utredningar för nedläggningen” och är sammanlagt 66 sidor.

I tillägg till Konstsamfundets protokoll har jag, i närmast kompletterande syfte, också använt mig av Hufvudstadsbladet Ab styrelses material från åren 1970–1975. Eftersom *Nya Pressen* i huvudsak stod under förlaget Hufvudstadsbladets regi, är det rimligt att undersöka hur Konstsamfundets diskussioner anknöt till diskussioner inom Hufvudstadsbladet. Materialet från Hufvudstadsbladet består till största del av protokoll och bilagor. Materialet är samlat i fem mappar och ingår i Hufvudstadsbladets arkiv som finns i tidningens ägo.

För den andra delen av analysen, själva tidningsdebatten som uppstod efter att Konstsamfundet publicerat kommunikén med meddelandet om *Nya Pressens* avslut, undersöks tidningsmaterial från den tiden. I tidningsdebatten deltog olika aktörer. Bland annat deltog involverade journalister vid *Nya Pressen*, Konstsamfundets styrelsemedlemmar, chefredaktörer från andra tidningar och också anonyma insändare från allmänheten. Jag har valt att redogöra för den finlandssvenska debatten, vilket innebär att jag kommer använda mig av finlandssvenska tidningar. På Brages pressarkiv hittas urklipp ur finlandssvenska tidningar från den undersökta tiden. Det material som är mest relevant för min analys är från 1973–1974 och är samlat under temat ”Nya Pressen”. *Nya Pressens* egen roll i debatten är kanske en av de viktigaste aspekterna i denna del av analysen. *Hufvudstadsbladets* del i det hela är given eftersom spänningen mellan tidningarna växte sig ännu starkare efter nedläggningsbeslutet. Andra tidningar som aktivt deltog i debatten var till exempel *Vasabladet*, *Arbetarbladet* och *Borgåbladet*. Sammanlagt finns det 54 inlägg.

Som tillägg till protokollen och tidningsmaterialet har jag även haft möjligheten att intervjua personer som var med när beslutet togs och som delvis hade centrala roller i processen. Jag har intervjuat Per-Erik Lönnfors, som vid tidpunkten för nedläggningen var relativt nyutträd vd för Hufvudstadsbladet Ab. Han hade sålunda en nyckelposition i beslutsfattandet. Han kom också att uppfattas som personen som bar det huvudsakliga

ansvaret för verkställandet. Lönnfors har gett upplysningar som i huvudsak berör hans roll i det hela och bakgrunden till nedläggningen ur det ekonomiska perspektivet. Vid intervjutillfället diskuterades även hur Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet förhöll sig till debatten. Lönnfors har dessutom väglett mig genom den snårskog som Konstsamfundets och Hufvudstadsbladets ledningar kan liknas vid på den tiden.⁹ Förutom Lönnfors muntliga bidrag finns även hans memoarer *Mannerheimvägen 18: Tragisk fars i sjutton tablåer* (1986), som ytterligare bidragit med information om till exempel Lönnfors roll i nedläggningen.¹⁰ Verket innehåller Lönnfors minnen från tiden då han ledde Hufvudstadsbladet Ab som vd. Den behandlar bland annat de maktspel som ägde rum inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet. Boken behandlar dessutom Konstsamfundets andra verksamheter som kom att ha betydelse för hur det gick för *Nya Pressen*. Samtidigt utgör användandet av hans verk också en utmaning, eftersom det är hans personliga erfarenheter och inte vetenskaplig forskning.

Jag har också intervjuat Larserik Häggman. Han hade jobbat ungefär tre år på *Nya Pressen* som politikjournalist när tidningen lades ner. Häggman har upplyst mig om sakfrågor som bland annat berör *Nya Pressens* redaktion och hur man upplevde nedläggningen inom den. Han innehade också en betydande roll i debatten och framträdde också som debattör ett flertal gånger i andra tidningar. Han uttryckte starka åsikter för den orättvisa han ansåg att Konstsamfundet utsatte *Nya Pressen* för. Både Häggman och Lönnfors var dessutom närvarande vid det diskussionstillfälle som ordnades av rektor Märta Tikkanen på Arbis den 14 januari 1974. Vid denna tidpunkt kan man säga att de stod på varsin sida om skottlinjen.¹¹

Den tredje intervjuade är Maryelle Lindholm-Gustavson (från och med nu endast Lindholm) som jobbade som frilansare på *Nya Pressen* från och med 1969 fram till nedläggningen. Dock jobbade hon nästan fulltid och var på sätt och vis en del av den fasta redaktionen. Lindholm syntes inte i debatten, utan förhöll sig mer avvaktande till händelseförloppet. Sålunda är hennes medverkande viktigt för min analys, eftersom hon kunde återge händelsen ur ett mindre aktivt perspektiv, då hon personligen inte uttryckte sina åsikter inför allmänheten. Lindholm har bland annat försett mig med information

⁹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁰ Lönnfors 1986.

¹¹ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 9.1.2019; *Nya Pressen*, 8.2.1974.

gällande frilansarnas öden efter nedläggningen, relationerna på redaktionen och redaktionens uppfattning av Hufvudstadsbladet och Konstsamfundet. Lindholm förklarade även hur *Nya Pressen* ansågs vara radikal på många sätt.¹²

Eftersom jag har ett varierat källmaterial kommer även användandet av dem skifta något. Det finns många aspekter i mitt material som bör åskådliggöras och problematiseras. Det kanske tydligaste exemplet är användandet av muntliga källor i historieforskning. Eftersom mitt ämne är så pass nära samtiden, är det möjligt för mig att använda mig av muntliga källor. Däremot har det passerat nästan femtio år sedan nedläggningen, och på så sätt kan man inte lita på minnen till hundra procent eftersom de ändras och tar intryck av händelser som infallit efteråt. I min användning av muntliga källor har jag främst förlitat mig på verket *Muntlig historia: I teori och praktik* (2015) av Malin Thor Tureby och Lars Hansson. De redogör för hur man kan gå tillväga när man som jag använder sig av muntliga hågkomster i forskningen. Exempelvis diskuterar de forskarens del i intervjun och hur denne kan påverka samtalen och svaren intervjuobjektet ger.¹³ Det är naturligtvis den andra problematiken som komplicerar användandet av muntliga källor, alltså hur mycket forskaren ska interagera under intervjutillfället.

Jag har tillämpat en personlig intervju av mina intervjuobjekt. Innan intervjun har jag förberett diskussionsteman. De intervjuades egna upplevelser av nedläggningen, hur man upplevde redaktionen, förhållandet till Hufvudstadsbladet, hur man upplevde Konstsamfundet och så vidare. På så vis har jag försökt att inte styra allt för mycket, utan låtit intervjun bli mera av en diskussion. Detta enligt Thor Tureby och Hansson som menar att man bör se intervjuobjektet mer som "subjekt" än objekt. Däremot har jag även i viss mån frågat om detaljfrågor där jag ansett det vara möjligt. Thor Tureby och Hansson behandlar också frågan om representativitet, alltså huruvida man kan anse att de intervjuades svar kan tillämpas på fler än just de personligen. Samtidigt för de också en diskussion om hur man ska förhålla sig till och på vilket sätt man kommer att använda intervjumaterialet. Gör man till exempel ett försök till en konstruktion av en förgången händelse eller gör man en egen tolkning? Eller tolkar man deras tolkning?¹⁴ Eftersom jag också har annat källmaterial har jag inte försökt mig på någon egen tolkning av mina

¹² Intervju med Maryelle Lindholm, Helsingfors 17.1.2019.

¹³ Hansson & Thor Tureby 2015, 30-32,

¹⁴ Hansson & Thor Tureby 2015, 51, 119.

intervjuades tolkningar av händelsen, utan jag har jämfört deras berättelser med hur händelseförloppet beskrivits i de andra källorna, såsom protokollen.

Eftersom mina intervjuobjekt till stor del tillfört väldigt varierad information i förhållande till varandra, kommer jag inte att tillägna intervjuerna någon definierad del i analysen, utan de kommer användas som en integrerad del av det andra källmaterialet. De muntliga källorna kan ge mycket värdefull information som endast kan fås av sådana som faktiskt var med. Genom att kritiskt jämföra informationen de intervjuade gett med varandras och genom att också jämföra informationen med tidigare forskning och skriftliga källor, är det möjligt att få en bredare insyn i händelseförloppet. Information kan även bestyrkas med hjälp av de muntliga källorna. De muntliga källorna ger något som det skriftliga materialet inte ger, såsom individuella perspektiv och fördjupad inblick i konflikten. Dessutom får man en inblick i deras tolkning av vad som hände och betydelsen händelsen hade för dem. De muntliga källorna kan helt enkelt ge sådana detaljer som inte går att utläsa från de skriftliga källorna.

Även de skriftliga källorna bör analyseras med försiktighet. Konstsamfundets protokoll och bilagor är dokument som utgår från föreningens perspektiv, så det är omöjligt att veta om för mig väsentliga uppgifter utelämnats. Protokollen varierar också mellan att vara diskussionsprotokoll och beslutsprotokoll. De flesta som har att göra med *Nya Pressens* nedläggning är ändå oftast diskussionsprotokoll. Det betyder dock inte att all diskussion tagits med i protokollen. Till exempel är många av protokollen väldigt sparsamt uttryckta, vilket ger skäl att misstänka att delar av diskussionen inte tagits med. På så vis är det svårt att dra några slutsatser av materialet. Precis som med de muntliga källorna bör även detta material jämföras med andra källor och annan forskning. Bland Konstsamfundets protokoll hittade jag även en proseminarieuppsats skriven i april 1974 efter att *Nya Pressen* lagts ner. Den är skriven av två journaliststuderanden, Monica Ekblad och Robin Sirén. Den har en betydande roll i min analys, både som jämförande material men också som ett exempel på det samtida intresset för tidningens livsöde. Enligt Monica Ekblad är exemplaret i Konstsamfundets arkiv det enda bevarade.¹⁵ Proseminarieuppsatsen fungerar som källa men den tillför även information som kan användas som tidigare forskning. Därför är det viktigt att problematisera även detta material, då det inte finns

¹⁵ Monica Ekblad, muntligt meddelande 19.9.2019.

någon tydlig skiljelinje mellan användandet som källa eller som forskning. Proseminarieuppsatsen ska därför också jämföras med mitt övriga material, såsom protokollen, intervjumaterialet och tidningsmaterialet.

Vad gäller tidningsmaterialet uppstår utmaningar även där. Eftersom jag använder mig av färdiga urklipp i Brages pressarkiv så finns det ingen garanti för att jag fått med mig allt material som eventuellt berör mina frågeställningar. Som tidigare nämnt har jag även avgränsat materialet till endast svenskspråkiga urklipp, vilket naturligtvis bidrar till en viss vinkel och perspektiv på debatten.

Min undersökning av tidningsmaterialet och protokollen kan sägas vara en kvalitativ textanalys där jag försöker analysera argumentationen som förs. Jag försöker plocka upp de viktigaste argumenten som fördes i pressdebatten och jämföra dem med de argument som framkom från Konstsamfundets håll. Genom att jämföra dessa källor med de intervjuades upplevelser är det möjligt att få en djupare insikt i varför *Nya Pressen* inte längre bar och huruvida det endast var en ekonomisk förlust som stod på spel.

1.4 Tidigare forskning

Nya Pressen har på senare tider, speciellt år 2017, lyfts upp i åtminstone *Hufvudstadsbladet* i olika insändare av olika personer. Det har främst varit journalister som antingen jobbat en tid vid *Nya Pressen* eller *Hufvudstadsbladet* på 60–70-talen som debatterat om varför *Nya Pressen* lades ned. I debattinläggen har man också använt *Nya Pressen* som ett exempel på en finlandssvensk domänförlust. Bland annat skrevs insändare av journalisterna Ralf Friberg, Lars Rönn, Jan Mosander och Calle Hård.¹⁶ *Nya Pressen* har diskuterats, men man har inte tidigare forskat nämnvärt i dess senare historia, och speciellt inte nedläggningsfasen. Torsten Steinby har däremot i verket *Amos Anderson: Press och kultur* (1982) ansenligt redogjort för *Nya Pressens* historia. Redogörelsen omfattar särskilt åren före nedläggningen då Amos Andersson ännu var vid liv. Han behandlar därför endast tidningens slutskede i korta ordalag.¹⁷ Mina källor utgör därför mitt mest väsentliga material i fråga om information om nedläggandets framskridande.

¹⁶ T.ex. *HBL* 29.9.2017, 2.10.2017, 7.10.2017, 10.10.2017.

¹⁷ Steinby 1982, 309-400.

Eftersom tidningen var starkt sammanknuten med *Hufvudstadsbladet* är det ofta i anknytning till den tidningen som *Nya Pressen* lyfts upp i tidigare forskning. Viktiga verk som hjälper mig att förstå den kontext som nedläggningen skedde i är bland annat Per-Erik Lönnfors *Mannerheimvägen 18: Tragisk fars i sjutton tablåer* (1986), men den har jag valt att behandla som källa eftersom den består av memoarer.¹⁸ Pamfletten *Hufvudstadsbladet: Partilös partitidning* (1971) av Kettil Bruun, Ove Knekt och Kristina Rotkirch rör inte heller *Nya Pressen* direkt, men är skriven som stark kritik mot *Hufvudstadsbladet* och dess inre maktstrukturer och politiska linje¹⁹ Som svenskspråkig dagstidning i Helsingfors innehade den en slags monopolställning som nyhetsförmedlare. Pamfletten behandlar åren innan nedläggningen av *Nya Pressen*, men den vidgar insynen i de ramar som den svenskspråkiga tidningsvärlden i Helsingfors befann sig i. Boken redogör för *Hufvudstadsbladets* linje, vilket förtydligar skiljelinjerna mellan den och *Nya Pressen*.

För en djupare analys av den finlandssvenska tidningsvärlden bör *Nya Pressen* sättas in i en press- och mediehistoria på allmännare plan. Ett verk som till och med i viss mån behandlar *Nya Pressen* är Päiviö Tommilas och Raimo Salokangas *Tidningar för alla: den finländska pressens historia* (2000).²⁰ Tommila och Salokangas beskriver även andra finländska tidningar och deras historia och behandlar därtill olika skeenden i finländsk presshistoria. Till exempel behandlar de den tekniska utvecklingen inom området och hur det bidrog till stora motgångar för många tidningshus i Finland och övriga världen. *Den finska televisionens milstolpar: Programproduktion under fem årtionden* (2014) av Juhani Wiio belyser också konsekvenser som televisionens utveckling kom att ha för tidningspressen.²¹ Andra verk som fyller samma uppgift, men i internationell kontext, är till exempel *A History of News* (1988) av Mitchell Stephens.²²

Eftersom *Nya Pressen* var en kvällstidning så bör dess historia också jämföras med andra kvällstidningar. I Helsingfors var *Ilta-Sanomat* *Nya Pressens* största konkurrent, och på så sätt är det väsentligt att studera också den finskspråkiga kvällstidningens historia. Verket *Suomen lehdistön historia: 3, Sanomalehdistön sodan murroksesta 1980-luvulle*

¹⁸ Lönnfors 1986.

¹⁹ Bruun, Knekt & Rotkirch 1971.

²⁰ Tommila & Salokangas 2000.

²¹ Wiio 2014.

²² Stephens 1988.

(1988) av Touko Perko och Päiviö Tommila behandlar delvis *Ilta-Sanomats* framfart som ledande kvällstidning.²³ Dessutom hade *Nya Pressen* ett nära samarbetade med svenska tidningshus som *Expressen*, och därför är det motiverat att också jämföra forskningen av svensk och nordisk kvällspress. Gunnar Fredriksson behandlar *Aftonbladets* historia och linje som kvällstidning i *Aftonbladet: En svensk historia* (1980).²⁴ Karl-Erik Gustafsson verk *Dagspressen i Norden: Struktur och ekonomi* (1996) bidrar även med jämförande uppgifter om tidningspressens ekonomiska uppbyggnad och eventuella skillnader de nordiska länderna emellan.²⁵

Min avhandling behandlar också till viss del hur *Nya Pressens* nedläggning mottogs och upplevdes bland den finlandssvenska befolkningen. Till exempel frågar jag mig vad det var för slags hot finlandssvenskarna upplevde i och med att tidningen lades ned och vilka slags konsekvenser man trodde att nedläggningen skulle få för den svenskspråkiga befolkningen. Därför är till exempel Henrik Meinanders bok *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922-2015* (2016) ett betydelsefullt verk med tanke på denna aspekt. Boken behandlar bland annat de svenskspråkigas befolkningsutveckling i landet och också till viss del den domedagstankegång som var rådande och som är mycket relevant för min frågeställning.²⁶

Ytterligare ett verk som till viss del behandlar finlandssvenskheten, men också den kulturella period som *Nya Pressens* nedläggning kan placeras i är *Nyttiga idioter?: Unga idealister, Lenin och sjuttioalet* (2009) av Camilla Berggren och Marianne Lydén. Boken redogör för 1970-talets finlandssvenska taistoiter och diskuterar orsakerna till att minoritetskommunisterna blev en så medryckande rörelse och tillfrågar både forna anhängare och motståndare om deras upplevelser.²⁷ Denna bok är relevant på grund av att *Nya Pressen* ofta sågs som en slags vänstertidning i jämförelse med *Hufvudstadsbladet*, vilket inte alltid sågs med blida ögon från *Hufvudstadsbladets* håll. Boken är på så vis en källa till förståelse för den kulturströmning som var rådande under nedläggningen.

²³ Perko & Tommila 1988.

²⁴ Fredriksson 1980.

²⁵ Gustafsson 1996.

²⁶ Meinander 2016.

²⁷ Berggren & Lydén 2009.

2. Bakgrund

2.1 Nya Pressens historia

På 1850-talet började tidningspressen vara allt mer betydelsefull i det finländska samhället. Torsten Steinby skriver att speciellt Krimkriget höjde intresset för nyhetsspridningen i landet. Den verkliga vändpunkten i finländsk presshistoria inträffade på 1860-talet då lantdagen till slut sammankallades för första gången sedan 1809. Vändningen gjorde att tidningarna kunde börja ta ut svängarna mera och med större frihet behandla ekonomiska, sociala och nationella problem.²⁸

Nya Pressen grundades redan 1882 av Axel Lille, som sedermera blev Svenska folkpartiets första ordförande. Lille fungerade även som tidningens huvudredaktör. *Nya Pressen* har därför en historia som språkrör för vad som skulle komma att bli Svenska folkpartiet. När Sfp ännu inte fanns i början av 1880-talet bestod den politiska sammansättningen av svekomaner och liberalt tänkande lantdagsmän. Dessa arbetade för att försvara det svenska kulturarvet som ansågs vara under hot av en snabb och långtgående förfinskning och *Nya Pressen* var under 1880–90-talet den politiskt ledande svenskspråkiga tidningen. Axel Lille fungerade även som huvudredaktör för *Nya Pressen*.²⁹ Lille hade också varit initiativtagare till den första svensksinnade tidningen *Vikingen*.³⁰ Tidningen grundades till följd av en motreaktion mot den radikala jungfennomanin. *Vikingen* gavs dock ut³¹ *Nya Pressen* kom att bli den, av de svensksinnade tidningarna, som erhöll uppskattning efter att *Vikingen* gått i konkurs.³²

Trots att *Nya Pressen* var ett betydelsefullt språkrör så tampades också tidningen av olika svårigheter under åren såsom indragningar och sammanslagningar med andra tidningar. Det första numret av *Nya Pressen* utkom den 30 november 1882. Under denna tid var den en morgontidning.³³ När det ryska trycket under 1890-talet blev allt mer påtagligt drabbades tidningen hårt av censuren. Tidningen opponerade sig nämligen starkt mot

²⁸ Steinby 1964, 29-30; 38-40.

²⁹ Sandberg 2006, 11-14; Steinby 1981, 112; Steinby 1964, 60.

³⁰ Sandberg 2006, 11-14; Steinby 1981, 112.

³¹ Steinby 1964, 44.

³² Tommila & Salokangas 2000, 56; Steinby 1964, 56; Landgren 2014a.

³³ *NP*, 20.11.1972.

inskränkningarna i landets autonomi. Censuren ledde till slut till att tidningen drogs in 1899 och tvingades upphöra 1900.³⁴

Nya Pressen var dock mer seglivad än så och återuppstod 1906 som kvällstidning, fortfarande med Lille som huvudredaktör.³⁵ Att tidningar bytte format för att överleva var inte ovanligt. Till exempel förnyades *Aftonbladet* i Sverige 1930 och började i stället utkomma som kvällstidning till följd av nedläggningshot.³⁶ 1906 grundades också *Sfp* och *Nya Pressen* blev partiets språkrör. Ett lika starkt inflytande som tidningen haft innan indragningen fick den dock inte, och Lille ska enligt en artikel i *Nya Pressen* 1972 ha ångrat att den inte fortsatt som morgontidning.³⁷ Dessvärre var tidningen heller ingen ekonomisk framgångssaga, vilket ledde till att den 1908 övertogs av bolaget *Ab Nya Pressen*, med A. R. Frenckell, *Hufvudstadsbladets* ägare, i ledningen.³⁸ Sålunda blev *Hufvudstadsbladet* tidningens förläggare. Redan före övertagandet var tidningsmannen Amos Anderson involverad i *Nya Pressens* affärer genom att försöka öka annonsanskaffningen för tidningen. Dock utan att lyckas.³⁹ Några år efter det, 1914, bytte tidningen namn till *Dagens Press* på grund av en sammanslagning med *Dagens Tidning*. Lille fortsatte som huvudredaktör fram till 1917, då han kände att krigscensuren blev för sträng och därför slutade som redaktör.⁴⁰

Namnbytena slutade inte här, utan fortsatte i början av 1920-talet när tidningen sammanslogs med *Svenska Tidningen* som varit språkrör för självständighetsrörelsen. Tillsammans blev de *Svenska Pressen*. Det var i samma veva som Amos Anderson köpte upp *Hufvudstadsbladet Ab* i sin helhet och således även *Nya Pressen*.⁴¹ År 1940 grundade Anderson Föreningen Konstsamfundet, ett ideellt samfund för kulturella ändamål. Efter hans död tillföll hans arv samfundet, vars primära uppgift var att förvalta *Hufvudstadsbladet*. Aktierna i *Hufvudstadsbladet Ab* överfördes till samfundet efter att Andersson lämnat den aktiva ledningen 1945.⁴²

³⁴ *Vasabladet*, 28.12.1973.

³⁵ Tommila & Salokangas 2000, 94; *Nya Pressen*

³⁶ Fredriksson 1980, 347.

³⁷ *NP*, 20.11.1972.

³⁸ Steinby 1982, 5; 309.

³⁹ *NP*, 20.11.1972; Steinby 1982, 311.

⁴⁰ Landgren 2014a.

⁴¹ Steinby 1982, 17-21.

⁴² Landgren 2014b; Tommila & Salokangas 2000, 232; Bruun, Knekt & Rotkirch 1971, 11.

Hufvudstadsbladets före detta chefredaktör Torsten Steinby skriver i sin biografi över Amos Anderson att kretsen kring *Svenska Pressen* var i opposition mot *Hufvudstadsbladet* redan på 20-talet, då den senare kritiserades för att ha en för ljum inställning till svenska frågor.⁴³ Då vinterkriget började 1939 blev det igen aktuellt med hård censur, som *Svenska Pressens* redaktion trotsade. Under fortsättningskriget, i juni 1944, tystades tidningen därför ner igen på grund av dess kritik av tyskarna och dess stöd till fredsoppositionen.⁴⁴ Enligt Perko och Tommila väckte tidningen ändå intresse bland läsarna och under perioden 1942–1944 växte upplagan från cirka 15 000 till 20 000 exemplar.⁴⁵ Bakom indragningen låg Statens informationsverk, som var ett informations- och censurorgan som lydde under statsrådet och som verkade under fortsättningskriget och ända fram till 1948.⁴⁶ Enligt Ragnar Ölander, som var redaktionssekreterare på *Svenska Pressen* vid den tiden, drogs tidningen in två dagar efter att de allierade landstigit i Normandie.⁴⁷ Efter detta ansåg Anderson sig tvungen att avskeda den sittande chefredaktören Fredrik Valros. Dessa två hade redan tidigare haft stora meningsskiljaktigheter.⁴⁸ *Svenska Pressen* började dock utkomma igen i slutet av samma år då vapenstilleståndet mellan Finland och Sovjetunionen trätt i kraft. Från och med nyåret 1945 började tidningen igen ges ut med namnet *Nya Pressen*.⁴⁹

Efter dessa turbulenta år blev tidningens levnadsvillkor mer stabiliserade. Den allmänna politiska situationen var en annan. Axel Grönvik blev *Nya Pressens* nya chefredaktör 1945 och innehade posten ända till sin pensionering 1966.⁵⁰ Enligt Steinby präglades Grönviks ledarskap av en viss försiktighet med tanke på de tidigare konfliktämnena och det ovissa utrikespolitiska läget.⁵¹ Trots att Grönvik var en uppskattad chefredaktör så led *Nya Pressen* även under hans tid av lönsamhetsbrister. Många ansåg att tidningen helt enkelt inte följde med i sin tid.⁵² Enligt Per-Erik Lönnfors ska Amos Anderson redan då ha övervägt att lägga ned tidningen.⁵³ Steinby menar dessutom att Anderson ska ha gjort

⁴³ Steinby 1982, 75.

⁴⁴ Steinby 1982, 319-339; Landgren 2014b.

⁴⁵ Perko & Tommila 1988, 37.

⁴⁶ Jutikkala 1997, 5; Perko & Tommila 1988, 17.

⁴⁷ Ölander 1958, 77-78; 168-169.

⁴⁸ Perko & Tommila 1988, 40; Steinby 1982, 319-339; Landgren 2014b.

⁴⁹ NP, 20.11.1972.

⁵⁰ Landgren 2014c.

⁵¹ Steinby 1982, 391.

⁵² Steinby 1982, 394-396. Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

⁵³ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

ett försök att göra sig av med *Svenska Pressen* redan 1943 genom att skänka förlagsrätten till Sfp. Han ville bli av med tidningen till stor del för att slippa konflikten med Valros.⁵⁴ I artikeln ”NP – 20 år på avgrundens rand!”, publicerad i *Nya Pressen* den 28 februari 1974, hävdar Patrick Bruun att Amos Anderson lär ha haft ett trauma angående *Nya Pressen* på grund av dess indragning under fortsättningskriget. Bruun skriver även om marknadsföringen på 1950-talet som ska ha varit obefintlig och att utvecklingen stampade på stället. Bruun menar att ingen gjorde ett helhjärtat försök att liva upp tidningen.⁵⁵ Därför var ett chefredaktörsbyte av stor betydelse för tidningens fortlevnad. Efter Grönviks pensionering efterträddes han följaktligen av Henrik von Bonsdorff år 1966. von Bonsdorff var *Nya Pressens* sista chefredaktör.⁵⁶

Även under von Bonsdorffs tid stormade det emellanåt kring *Nya Pressen*. Bland annat blev kvällstidningen uppmärksammas i samband med studentrörelsens radikaliserings 1968. Detta på grund av att Henrik von Bonsdorffs son Johan von Bonsdorff, som jobbade som utrikesredaktör på *Nya Pressen*, var en av de tongivande radikalerna. Han sympatiserade politiskt med vänstern, vilket också syntes i hans artiklar. Att det märktes i hans analyser retade många och ogillades av Konstsamfundets styrelse och *Hufvudstadsbladet*, som ansåg att detta inte sammanföll med *Nya Pressens* officiella politiska linje. Till slut drevs frågan till sin spets och chefredaktören blev tvungen att avskeda sin egen son.⁵⁷ Händelsen skapade stor debatt i den finlandssvenska tidningsvärlden.⁵⁸

År	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Upplaga	8 722	9 761	12 656	13 100	13 601	12 283

Figur 1. Exemplar/dag av *Nya Pressen* åren 1965–1970.⁵⁹ Endast den kontrollerade nettoupplagan för årets första kvartal.

Trots att det stormade så var dessa år ändå till viss del ett uppsving för tidningen. I och med att man också anställde en ny redaktionssekreterare, Carl-Johan Berg, som fick friare

⁵⁴ Steinby 1982, 338.

⁵⁵ NP, 28.2.1974.

⁵⁶ Steinby 1982, 391.

⁵⁷ NP, 22.4.1968; *Hufvudstadsbladet*, 18.4.1968; Intervju med Lars Erik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

⁵⁸ Ex. *Nya Pressen* 22.4.1968; *Västra Nyland* 23.4.1968; *Hufvudstadsbladet* 24.4.1968.

⁵⁹ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 5.

händer i ekonomiskt hänseende, kom *Nya Pressens* upplaga att öka avsevärt från ca 8 700 år 1965 till 13 600 år 1969.⁶⁰ Ovan ses upplagans storlek så som den är återgiven i proseminarieuppsatsen ”Frågor kring nedläggningen av *Nya Pressen*” av Monica Ekblad och Robin Sirén från 1974. Skribenterna har intervjuat Christian Sjöstedt som fungerade som *Nya Pressens* redaktionssekreterare och verkställande redaktionschef 1971–1973.⁶¹ Skribenterna skriver dock att det finns olika sätt att räkna upplagan, vilket också verkar ha varit ett smärre problem för Konstsamfundets styrelse när de skulle ge exakta siffror några år senare i och med nedläggningen. Orsaken enligt Ekblad och Sirén är att upplagan såg olika ut beroende på årstid. Till exempel vara upplagan minst under sommarmånaderna och nådde sin kulmen under februari. Siffrorna i den ovanstående figuren visar upplagan för årens första kvartal, det vill säga då upplagan varit störst.⁶²

Förändringar i tidningens distribution skedde 1970 då tidningen övergick till endast lösnummer. Trots en rätt stabil upplaga diskuterade ändå Konstsamfundet åtgärder för *Nya Pressen* redan på sitt årsmöte i maj 1971.⁶³ Då lät samfundet styrelsemedlemmen Ingvar Blomqvist ta fram en kalkyl över *Nya Pressens* lönsamhet, som han sedan framlade i augusti samma år. Av protokollet att döma var den ekonomiska förlusten ett faktum, men Blomqvist framvisade även några förslag på hur man kunde gå till väga för att rädda tidningen. Således gav man tidningen ytterligare två nådår för att se om Blomqvists förslag skulle kunna förverkligas. Det framgår även att styrelsen var medveten om vilken kulturell betydelse *Nya Pressen* hade med tanke på diskussionen som refereras i protokollet. De var medvetna att en nedläggning kunde få negativa följder. Denna diskussion behandlas senare.

Att *Nya Pressen* var en viktig finlandssvensk institution är tydligt. Alla de personer som jag intervjuat var ense om att *Nya Pressen* var en inflytelserik röst som gjorde sitt bästa att fungera som ett komplement till morgontidningen *Hufvudstadsbladet* och dess linje.⁶⁴ De var också alla överens om att *Nya Pressen* uppfattades som kulturradikal, åtminstone under de senare åren. Enligt Larserik Häggman gav *Nya Pressen* utrymme åt vänstern

⁶⁰ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974.

⁶¹ Ibid.

⁶² Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 5.

⁶³ Konstsamfundets arkiv, protokoll 13.5.1971.

⁶⁴ Intervju med Per-Erik Lönnfors 7.1.2019, Larserik Häggman 10.1.2019 & Maryelle Lindholm 17.1.2019.

och socialliberaler på ett annat sätt än vad *Hufvudstadsbladet* gjorde.⁶⁵ Enligt Maryelle Lindholm blev tidningen också ofta anklagad för skjutjärnsjournalistik och för att slå upp saker för stort. Detta var till stor del på grund av den ekonomiska pressen, som blev än hårdare när tidningen övergick till endast lösnummer och varje tidning skulle sälja. Lindholm menade också att *Nya Pressen* hade ett historiskt arv av att ta upp svåra saker och säga ifrån när det behövdes, och syftade på alla de gånger *Nya Pressen* dragits in på grund av hård censur.⁶⁶

2.2 Tidningsdöden och medielandskapets förändring

Att *Nya Pressen* lades ner 1974 var inte ett unikt fall inom tidningsbranschen under den undersökta tidpunkten. Efter andra världskriget drabbades tidningar runt om i världen av minskad lönsamhet, vilket ofta ledde till att tidningarna inte längre kunde hållas vid liv. Tommila och Salokangas konstaterar att mellan åren 1945 och 1968 minskade antalet tidningar i Norge med 16 procent, i Sverige med 39, i Västtyskland med 38, i Danmark med 51 och i Frankrike med 54 procent. På 1960-talet började man således i Sverige använda termerna ”förstatidning” och ”andratidning”. Med dessa termer beskrev man tidningspressens struktur, alltså den ledande tidningen och de övriga tidningarna på samma marknadsområde. Det var i samband med konstruktionen av dessa termer man började prata om ”tidningsdöden”. Begreppet inkluderade svårigheterna att upprätthålla lönsamheten för andratidningarna då förstatidningarna växte sig större.⁶⁷

Detta kan, åtminstone till viss del, sättas i relation till radions och televisionens växande position inom mediebranschen. Redan före andra världskriget hade radion blivit en konkurrent till tidningarnas nyhetsjournalistik. Enligt Mitchell Stephens blev radion ett nyhetsmedium som samlade hela familjen.⁶⁸ I Finland grundades Finlands Rundradio 1926 och 1934 blev det ett statsägt aktiebolag.⁶⁹ Radion lyckades hålla sig stadigt kvar trots att tv:n gjorde entré i vardagsrummen på 50-talet. Det tv:n lyckades med enligt

⁶⁵ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

⁶⁶ Intervju med Maryelle Lindholm, Helsingfors 17.1.2019.

⁶⁷ Tommila & Salokangas 2000, 212.

⁶⁸ Stephens 1988, 276-279.

⁶⁹ Wiio 2014, 24.

Stephens var att locka en ny slags publik som varken läste tidningar eller var speciellt intresserad av att lyssna på radion.⁷⁰

I Finland kom andra världskriget att sätta stop för televisionens utveckling och det var först efter krigets slut som tv:n fick sitt stora genombrott i landet. Juhani Wiio skriver att det tog ungefär 10 år innan tv:n hittade in i alla vardagsrum, precis som det först tog lång tid för radion att sprida sig till landets alla hörn. Först 1969 inlöstes den miljonte tv-licensen i Finland. Under sjuttioalet växte programutbudet, men det var ingalunda så att hela befolkningen hade tillgång till alla sändningar. Det var först 1980 som nästan hela befolkningen kunde ta del av Yle tvåans sändningar. Den svenskspråkiga befolkningen togs även i beaktande och försågs också med ett programutbud.⁷¹

Samtidigt hävdar Risto Sinkko att televisionens tillkomst inte bidrog till att man slutade använda sig av andra medier såsom radio och tidningar. De kompletterade i stället varandra. Dessutom påvisar han en ökning på två procent av den totala omsättningen av tidningar i Finland under åren 1966–1975.⁷² Även Karl Erik Gustafsson skriver att den nordiska dagspressen inte led några större förluster på grund av televisionens tillkomst.⁷³ Henrik Meinander skriver att man i slutet av 1960-talet inte riktigt såg tv:n som ett seriöst nyhetsmedium eftersom de tryckta medierna var så starkt etablerade inom samhällsdebatten. Enligt Meinander försökte man inte heller på allvar sätta sig in i televisionens effekter. Detta trots att finländarna helt klart spenderade mer tid framför tv:n än till att läsa dagstidningar. Tryckpressens övertag inom samhällsdebatten skulle hålla i sig ända in på 1980-talet.⁷⁴

Det som däremot verkar vara av stor betydelse är att tidningsdöden i Finland främst drabbade de ”egentliga dagstidningarna”, medan det snarare började gå bättre för lokaltidningarna efter andra världskriget.⁷⁵ Om man försöker se detta fenomen i anknytning till televisionens uppgift att nå hela landets befolkning, så kan man tänka sig

⁷⁰ Stephens 1988, 285.

⁷¹ Wiio 2014, 11-12; 16-17; 29-31; 43; 70.

⁷² Sinkko 1981, 18-24; 27.

⁷³ Gustafsson 1996, 37.

⁷⁴ Meinander 2019, 304-314.

⁷⁵ Tommila & Salokangas 2000, 212.

att lokaltidningarna fortfarande hade en viktig uppgift att fylla, genom att ta fasta på närområdet.⁷⁶

Nedläggningarna väckte som sagt inte enbart oro i Finland, utan också till exempel i Sverige. Där inrättade regeringen redan 1965 ett partistöd för att befrämja opinionsbildningen i landet.⁷⁷ Hur man närmade sig presstödet skiljde sig däremot i förfarande bland de nordiska länderna.⁷⁸ År 1967 föreslog pressens finanskommitté i Finland ett inrättande av statsstöd för tidningar med ekonomiska svårigheter. Förslaget godkändes i riksdagen, men dess karaktär förändrades dock till partistöd. På så sätt var det upp till partierna att sedan fördela stödet vidare till sina språkrör. Först 1974 började staten dela ut ett presstöd som delades mellan partierna enligt de parlamentariska styrkeförhållandena. I och med detta fick partierna även välja att dela ut stödet till tidningar som inte var deras egna språkrör.⁷⁹ Enligt Robert G. Picard, Mikko Grönlund och Janne Rannikko har det inte heller funnits något allmänt sätt att närma sig presstöd i Europa och på vilka grunder ett sådant kan utdelas. De skriver även att politiker och forskare började intressera sig för olika presstödsmodeller på 1970-talet som följde av att allt fler tidningar gick i graven.⁸⁰

Enligt Tommila och Salokangas drabbade tidningsdöden sammanlagt 35 tidningar i Finland under tiden 1949–1977. Då är alla tidningar som levt minst ett år och gavs ut minst tre gånger i veckan under indragningstillfället inräknade. Av dessa var 29 partiorgan vid sitt upphörande och vissa av dessa hade i begynnelsen varit partitidningar. Bakom indragningarna låg två orsaker, partipressens nedgång och lokalpressens kraftiga ökning. Två av de nedlagda tidningarna var svenskspråkiga, varav en *Nya Pressen*. I och med partitidningssystemets upplösning och att systemet med första- och andratidningar utvecklades, kom ofta förstetidningen att få den största täckningsprocenten på utgivningsorten. En hög täckningsprocent innebar flest prenumeranter, och det betydde i sin tur att det lönade sig för annonsörer att satsa på den tidningen, och således gynnades denna tidnings kassaflöde.⁸¹

⁷⁶ Sinkko 1981, 28-29.

⁷⁷ Tommila & Salokangas 2000, 214-215.

⁷⁸ Gustafsson 1996, 105.

⁷⁹ Tommila & Salokangas 2000, 214-215.

⁸⁰ Picard, Grönlund & Rannikko 1999, 25.

⁸¹ Tommila & Salokangas 2000, 213; 224.

På kvällstidningsfältet i Finland verkade förutom *Nya Pressen* i början på 1970-talet även *Ilta-Sanomat*. *Ilta-Sanomat* är den äldsta finskspråkiga kvällstidningen och den började utkomma 1932. Även den påverkades av tv:ns spridning i landet. Enligt Perko och Tommila ökade *Ilta-Sanomats* upplaga på 1950-talet med över 50 procent, medan den på 60-talet endast hade en ökning på 5 procent. Däremot växte upplagan med över 90 procent under 1970-talet. *Ilta-Sanomat* hade fram till 1969 också prenumeranter precis som *Nya Pressen*.⁸² De två kvällstidningarna samarbetade även i slutet av 1960-talet med hembärningen innan de båda gick in för endast lösnummerförsäljning.⁸³

2.3 Läsunderlaget och kritiken mot Hufvudstadsbladet/Konstsamfundet

Redan på 1950-talet lanserades bilden av ett krympande isflak som en metafor för finlandssvenskheten. Denna metafor tog sin inspiration från befolkningssiffror som antydde en rask nedgång av den finlandssvenska befolkningen.⁸⁴ Under åren 1950–1980 minskade också den relativa andelen svenskspråkiga i Finland i snabb takt. Enligt Meinander berodde detta på att många finlandssvenskar från kusttrakterna flyttade till finskspråkiga städer. Migrationen till de finskspråkiga trakterna ledde till att finlandssvenskarna bytte språk. De svenskspråkiga orterna förfinskades samtidigt allt mer. Minskningen hade också att göra med att den finskspråkiga befolkningen i sin tur ökade från knappa 3,7 miljoner till 4,5 miljoner. Således minskade de svenskspråkigas andel i hela landet från 8,6 procent till 6,3 procent mellan 1950–1980. En annan orsak var att finlandssvenskarna låg i överkant bland de som emigrerade till Sverige. På så sätt sjönk även nativiteten på svenskt håll, medan det på finskt håll hölls på en stadig nivå. Detta ledde till att man förutspådde en mörk framtid för finlandssvenskheten och många domedagsprognoser togs fram av olika forskare.⁸⁵ Denna domedagstankegång ska däremot ha avtagit nämnvärt redan mot slutet av 1960-talet, enligt Jan-Magnus Jansson. Han motiverar detta med att den politiskt medvetna ungdomen ska ha stått för ett nyare och mer positivt tänk angående svenskheten i Finland. Jansson menar alltså att man i efterhand kan se det krympande isflaket som en ganska stark överdrift.⁸⁶

⁸² Perko & Tommila 1988, 344.

⁸³ Lindqvist 2000, 54.

⁸⁴ Jansson 1989, 60.

⁸⁵ Meinander 2016, 160-161.

⁸⁶ Jansson 1989, 60.

År 1970 fanns det 303 400 svensktalande i hela Finland.⁸⁷ I Helsingfors var antalet ca 54 000, vilket utgjorde 10,6 procent av stadens befolkning.⁸⁸ Sålunda var det ett begränsat kundunderlag som de svenska nyhetsförmedlarna hade att tillgå. Enligt Tommila och Salokangas hade hela landets svenskspråkiga tidningspress en rätt stadig spridning på 160 000 exemplar under åren 1950–80. De verkligt små tidningarna hade dock svårt att behålla sitt läsunderlag, och några slutade tryckas under sextio- och sjuttioalet. Till exempel föll *Björneborgs Tidning* bort 1965 och *Tammerfors Aftonblad* 1972. Däremot menar de att nedläggningen av dessa tidningar inte var en lika stor finlandssvensk domänförlust på samma sätt som nedläggningen av *Nya Pressen*.⁸⁹

Hufvudstadsbladet hade på 1960-talet upplevt några år av medvind. Detta kom dock att ändras då tidningen stötte på ekonomiska motgångar i slutet av decenniet.⁹⁰ Upplagan gick nedåt. Tidningen led av den kraftiga devalveringen av den finska marken, hela 31 procent, år 1967. Det blev en chock för reklamens aktivitet, och det dröjde länge innan läget åter stabiliserade sig. Annonssstocken, alltså andelen annonser, sänkte sig till en tiondel i jämförelse med föregående år, grafikernas arbetsvecka förkortades och regeringen införde prisstopp.⁹¹

Samtidigt som det gick sämre för *Hufvudstadsbladet* så kritiserades den även för att föra en för snäv och inåtvänd politisk linje. Därutöver kritiserades den ytterligare för att i allt för hög grad gå Sfp:s ärenden, och inte ifrågasätta partiets politiska linje, åtminstone inte utan en mycket försiktig ton. Ett mål för kritiken var även tidningens ägare, Konstsamfundet, som styrdes av en mycket liten grupp män som dessutom till viss del stod i stark anknytning till Sfp. På så sätt ansågs detta arrangemang inskränka möjligheterna att hålla en öppen samhällsdebatt i Svenskfinland.⁹² Kritiken kom bland annat genom den politiska pamfletten *Hufvudstadsbladet: Partilös partitidning* (1971) som lyfte fram problematiken med tidningens monopolställning i det svensktalande

⁸⁷ Statistikcentralen, *Befolkning efter kön och språk vid utgången av åren 1750–2017*.

⁸⁸ Avoindata, *Helsingfors: befolkning*, 2017.

⁸⁹ Tommila & Salokangas 2000, 229.

⁹⁰ Meinander 2016, 257.

⁹¹ Steinby 1982, 398; Lönnfors 1986, 29.

⁹² Meinander 2016, 257.

Helsingfors.⁹³ Denna kritik framlades av en grupp vänsterintellektuella som ansåg att tidningens ägandeförhållande var tvivelaktigt.⁹⁴

Enligt Per-Erik Lönnfors utsåg därför Konstsamfundet nya personer 1973 som skulle leda företaget ut ur krisen. Han själv utsågs till vd för Hufvudstadsbladet Ab. Vid tiden för utnämmandet var han Finlands pressattaché i Washington.⁹⁵ I sina memoarer skriver Lönnfors även om Konstsamfundets ledning och om hur den var tätt sammanvävd med Stiftelsen för Åbo Akademi delegations styrelse, där Amos Andersson själv varit ordförande.⁹⁶ Till denna skara kan man härleda flera av de män som senare också skulle företräda Konstsamfundets ledning. Till exempel blev Tor-Erik Lassenius Konstsamfundets första vd efter Amos Anderssons död. Lassenius hade också fungerat som skattmästare för Stiftelsen för Åbo Akademi. Han fungerade som vd för Konstsamfundet fram till 1973 då han gick i pension. Då utsågs Sfp-politikern Carl Olof Tallgren till ny vd för samfundet. Tallgren var också skattmästare för Stiftelsen för Åbo Akademi, tidigare ordförande för Svensk Ungdom och riksdagsman. 1974 blev han partiledare för Sfp.⁹⁷

En annan utpräglad Sfp-politiker utnämndes till chefredaktör för *Hufvudstadsbladet*. Jan-Magnus Jansson hade vid den tiden en bakgrund som bland annat framgångsrik ordförande för Sfp, handels- och industriminister och ordförande i Paasikivi-samfundet. Han tillträdde dock posten som chefredaktör först i oktober 1974 på grund av hans åtaganden som minister.⁹⁸ Därav satt den långvarige chefredaktören Torsten Steinby fortfarande kvar på posten under tiden som *Nya Pressen* lades ned.⁹⁹ Däremot deltog Jansson i Konstsamfundets möten under 1973.

De som satt med i Föreningen Konstsamfundet år 1973 var vd C. O. Tallgren, vicehäradshövding Tor-Erik Lassenius, bergsrådet Erik Sarlin, chefredaktör för *Hufvudstadsbladet* Torsten Steinby, professor Lars Erik Taxell, professor Edward Andersson, statsarkeolog Nils Cleve, professor Harald Teir och statsvetare Jan-Magnus

⁹³ Bruun, Knekt & Rotkirch 1971.

⁹⁴ Bergman 2004, 128; Meinander 2016, 257.

⁹⁵ Lönnfors 1986, 11-15.

⁹⁶ Lönnfors 1986, 11.

⁹⁷ Lönnfors 1986, 11-15; Landgren 2014d.

⁹⁸ Berggren 2004, 127-129; Lönnfors 1986, 11-15; 23-26.

⁹⁹ Berggren 2004, 127-128; Meinander 2014.

Jansson. Det var alltså dessa män som fattade beslutet att slutgiltigt lägga ned *Nya Pressen*. Ytterligare satt Per-Erik Lönnfors, vd för Hufvudstadsbladet Ab, med vid avgörandet.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973; 11.12.1973; 17.12.1973; Bruun, Knekt & Rotkirch 1971, 11-15.

3. Nya Pressens problem

Nya Pressens utgivning präglades av flera problem. Några betydande svårigheter som påverkade tidningens framtidsutsikter var bland annat den förändrade distributionen, upplagan, annonsvolymen och till viss del det redaktionella arbetet. I detta kapitel ska jag redogöra för dessa problem och sätta dem i kontext till den diskussion man förde inom Konstsamfundet. Inom samfundet hade man redan flera år diskuterat om det var möjligt och resonligt att fortsätta utgivningen av *Nya Pressen*. Detta kapitel ska belysa de ekonomiska problem som *Nya Pressen* led av, men också påvisa den oro man kände inom Konstsamfundet för att ta ett så drastiskt beslut som att lägga ned tidningen. Kapitlet ska ytterligare peka på de oklarheter som tydligen fanns inom Konstsamfundet gällande *Nya Pressens* ekonomi, till exempel berörande tidningens upplagesiffror. Denna bräcklighet skulle också senare, då nedläggningen var ett faktum, leda till hård kritik mot Konstsamfundet. Under början av 1970-talet diskuterades *Nya Pressen* flera gånger under samfundets möten. Första gången var i maj 1971 då Konstsamfundet sammanträdde för årsmöte. Man skulle kunna hävda att det var början på slutet.

3.1 Bristande budget och redaktionella kostnader

Till att börja med måste man påpeka att *Nya Pressen* inte hade någon egen budget fram till årsskiftet 1967–1968. Då gjorde man för första gången upp en budget som inte hängde samman med *Hufvudstadsbladets* budget. Ekblad och Sirén skriver att det därför var först då man insåg helhetspriset för kvällstidningen.¹⁰¹ Det är oklart om det verkligen var så, eftersom det framkommit otydligheter angående *Nya Pressens* kostnader. Till exempel anmärkte Kettil Bruun, en av författarna till *Hufvudstadsbladet – partilös partitidning*, under en debattkväll i januari 1974 på Arbis i Helsingfors, att kostnaderna för *Nya Pressen* verkade tvetydiga. Bruun hade fått höra av den tidigare vd:n för Konstsamfundet, Tor-Erik Lassenius, då han höll på att skriva boken, att det var omöjligt att skilja på kostnaderna för *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet*.¹⁰² Boken utkom 1971, och då borde *Nya Pressen* redan ha haft en egen budget. I ett av Konstsamfundets protokoll från augusti 1971 framkommer det också att det redan hösten 1970 blivit lättare att beräkna de exakta kostnaderna för *Nya Pressen* i och med att man slagit ihop *Hufvudstadsbladets* A- och B-

¹⁰¹ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 4.

¹⁰² *NP*, 15.1.1974.

upplagor.¹⁰³ *Hufvudstadsbladets* indelning i A- och B-upplagor innebar på vilka områden tidningen utkom. B-upplagan var en riksupplaga som utkom på landsorten och i utlandet.¹⁰⁴ B-upplagan var också mycket mindre än A-upplagan, och integrerades med den senare på grund av det vikande prenumerantunderlaget.¹⁰⁵ Omstruktureringen förnyade alltså *Hufvudstadsbladet* och innebar också redaktionella reformer.¹⁰⁶ Exakt hur denna upplagesammanslagning medförde en förändring på ett redaktionellt plan och hur man nu lättare kunde härleda förlagets förlust till *Nya Pressen* framkommer inte.

När Konstsamfundet sammanträdde i augusti 1971, hade medlemmen Ingvar Blomqvist fått i uppdrag att granska *Nya Pressens* ekonomi och tidningens framtidsutsikter. Samfundet frågade sig om det överhuvudtaget var möjligt att fortsätta ge ut tidningen. Detta trots att *Nya Pressens* försäljning utvecklats lönsamt under året. Vidare menade de att ”förlagets förlust närmade sig gränsen för vad Konstsamfundet kunde bära”. Enligt Blomqvists utredning berodde detta delvis på en ökning av de redaktionella kostnaderna.¹⁰⁷ Blomqvist redogjorde för *Nya Pressens* ekonomiska utveckling under slutet av 60-talet och både kostnaderna för tryckning och för redaktionen visade en ökning. Blomqvist menade att förlusten skulle öka från 652 000 mark år 1968 till en förutspädd summa på 780 000 mark för 1971. Blomqvist menade också att man vid bedömandet av förlusten skulle beakta att kostnadssidan inte belastas med varken tryckeriets administrationskostnader eller centralförvaltningens samkostnader.¹⁰⁸ Hur långt bak i tiden som tidningen gått med förlust framkommer inte. Man kan anta att det beror på att man gjorde en budget för tidningen först 1968 och därför framkommer inte informationen.

Det intressanta är att se vilka slags åtgärder Blomqvist presenterade. Han menade att det inte, åtminstone på kort sikt, var möjligt att uppnå ett balanserat resultat mellan utkomster och intäkter. Enligt honom var det däremot nödvändigt att omgående förbättra resultatet.^[OBJ] Blomqvist redogjorde för hur *Nya Pressen* skulle kunna öka upplagan och

¹⁰³ Konstsamfundets protokoll 26.8.1971.

¹⁰⁴ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 25.8.1970; Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 8.5.1970, Bilaga A.

¹⁰⁵ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 8.5.1970, Bilaga A; Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 25.8.1970, Bilaga B.

¹⁰⁶ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 25.8.1970, Bilaga B.

¹⁰⁷ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971.

¹⁰⁸ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

samtidigt öka annonsvolymen. En budget presenterades för åren fram till 1975, som avdelningen för marknadsföring på *Nya Pressen* varit med och tagit fram. Dessa siffror skulle enligt Blomqvist endas kunna uppnås med hjälp av stränga åtgärder i form av bättre marknadsföring och redaktionell resursförstärkning. I praktiken föreslog han att redaktionen skulle tillsätta tre nya medarbetare och samtidigt upphöra att anlita ”tillfälliga och orutinerade journalistelever”.¹⁰⁹

	1972	1973	1974	1975
Intäkter	1 247 000	1 340 000	1 437 000	1 530 000
Utgifter	1 676 000	1 702 000	1 714 000	1 725 000
Förlust	429 000	362 000	277 000	195 000

Figur 2. Ingvar Blomqvists budget (mk) för åren 1972–1975 presenterad på Konstsamfundets möte 25 augusti 1972.

Vad beträffar dessa så kallade orutinerade journalistelever menade Maryelle Lindholm, som själv var journalistelev vid Social och kommunalhögskolan när hon värvades till *Nya Pressens* redaktion 1969, att *Nya Pressen* verkligen använde sig av många frilansare på den tiden. De hårda tiderna gjorde att man slutade anställa nya journalister på heltid. I stället bestod redaktionen till stor del av frilansare. Många av dem jobbade på redaktionen dagligen, medan andra kom och gick.¹¹⁰ Frilansarna var således en betydande del av redaktionen, och enligt Lindholm var de cirka sex frilansare som i princip jobbade heltid på tidningen när den lades ned.¹¹¹

Blomqvists budget innehöll alltså ytterligare en ökning av redaktionskostnaderna, samtidigt som han påpekade att även tryckerikostnaderna skulle komma att öka i och med övergången till fotosättning som det redan beslutats om.¹¹² *Nya Pressen* skulle övergå till denna nya moderna teknik som var en del av förnyandet som enligt Karl Erik Gustafsson skedde i hela Norden på 1960- och 70-talet. Utvecklingen var betydande för tidningshusen för att hålla sin produkt attraktiv. Precis som i *Nya Pressens* fall var det en

¹⁰⁹ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

¹¹⁰ Intervju med Maryelle Lindholm, Helsingfors 17.1.2019.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

övergång till fotosättning och offsettryck som var det vanligaste tilltaget bland tidningshusen. Enligt Gustafsson var denna förnyelse inte att tänka på för små tidningsföretag.¹¹³ Under det sista halvåret av *Nya Pressens* existens sattes alltså tidningen till en början blandat med varmsats och fotosättning. I oktober 1973 övergick tidningen helt till fotosättning. Enligt Ekblad och Sirén var tryckkostnaderna höga i början på grund av övergången, men de hävdar att kostnaderna skulle ha minskat betydligt vartefter.¹¹⁴

Både Maryelle Lindholm och Larserik Häggman uppgav under intervjutillfällena att de såg positivt på att *Nya Pressens* redaktion skulle få påbörja den tekniska utvecklingen inom förlaget i och med övergången till fotosättning. Det ingav hopp om att utgivningen av *Nya Pressen* skulle fortsätta. Redaktionen var nämligen medvetna om diskussionen som fördes inom Konstsamfundet under 1971, vilket bidrog till stor oro för personalen.¹¹⁵ Redaktionen förtroendeman Jarl Nyberg hade redan tidigare på året lämnat in en skrivelse till förlaget där han meddelat om den oroliga stämningen på redaktionen. Därför kom det som en lättnad för arbetstagarna då Konstsamfundet meddelade att man skulle fortsätta utgivningen åtminstone två år till. Hufvudstadsbladet Ab hade fattat beslutet att fortsätta utgivningen för att se om Blomqvists föreslagna åtgärder skulle ge resultat.¹¹⁶

Konstsamfundet gav alltså ut *Nya Pressen* två år till, trots att Blomqvists presenterade siffror var allt annat än gynnsamma. Enligt hans presenterade budget skulle *Nya Pressen* fortsättningsvis gå med en betydande förlust 1975, även om tidningen skulle vidta de åtgärder han lade fram.¹¹⁷ I den efterföljande diskussionen drog även resterande samfundsmedlemmar slutsatsen att ”det rent företagsekonomiskt uppenbarligen vore riktigast att med omedelbar verkan besluta om nedläggningen av *Nya Pressen*”. Ytterligare framgår det även att Hufvudstadsbladet Ab:s styrelse visat skepsis mot att Blomqvists framlagda målsättningar vore möjliga.¹¹⁸ Redan här uttrycks en oro för vilka konsekvenser en nedläggning skulle kunna frambringa med orden ”de negativa följderna av en sådan nedläggning kunde vara så allvarliga att beslut härom kunde fattas först efter

¹¹³ Gustafsson 1996, 38, 68.

¹¹⁴ Konstsamfundets arkiv, Ekblad och Sirén 1974, 11.

¹¹⁵ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019; Maryelle Lindholm 17.1.2019.

¹¹⁶ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 28.8.1971; Konstsamfundets protokoll 17.9.1971.

¹¹⁷ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

¹¹⁸ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971.

ytterligare överväganden”.¹¹⁹ Vilka dessa negativa följder var rent praktiskt framkommer inte i protokollet.

3.2 Marknadsföring och annonsvolym

Ett annat problem som *Nya Pressen* drogs med var annonsanskaffningen. Enligt Sverker Jonsson är tidningars annonser lika avgörande för tidningarnas ekonomi som upplageintäkterna. Annonserna är inte bara viktiga på det planet att de ger direkta inkomster, utan de har också till viss del ett läsvärde i sig.¹²⁰ Under Konstsamfundets möte i augusti 1971 diskuterades också *Nya Pressens* annonsvolym.¹²¹ Nu dryftades dess minskning som drabbat *Nya Pressen* hårdare än *Hufvudstadsbladet*. Detta trots att *Nya Pressens* försäljning utvecklats lönsamt under året. Vidare menade samfundet att ”förlagets förlust närmade sig gränsen för vad Konstsamfundet kunde bära”.¹²²

Enligt Ekblad och Sirén hade *Nya Pressen* en egen annonsackvisitör under början av sextioalet. Efter devalveringen av marken 1967 började *Hufvudstadsbladets* verksamhet gå sämre. Hufvudstadsbladet Ab strukturerade då om, så att alla förlagets ackvisitörer skötte anskaffningen gemensamt. *Nya Pressens* annonsanskaffning började alltså skötas av *Hufvudstadsbladet*. Vidare menar Ekblad och Sirén att annonsackvisitörerna hade fått order om att *Hufvudstadsbladet* i första hand skulle få tillräckligt med annonser. De andra publikationerna, *Nya Pressen* inkluderad, hamnade på så sätt i en lägre position. Förslag hade lagts fram för Hufvudstadsbladets styrelse på hur man skulle kunna öka annonsanskaffningen för *Nya Pressen*, men de ska ha avslagits med tanke på Hufvudstadsbladets bästa.¹²³ I bland annat ett protokoll från Hufvudstadsbladets Ab styrelse från 1972 framkommer spørgsmålet om att tillsätta en annonsackvisitör för enbart *Nya Pressen*.¹²⁴ Denna åtgärd vidtogs däremot aldrig.

I motsättning till vad man diskuterade om under Konstsamfundets möte i augusti 1971, visade Blomqvists utredning av slutet av 60-talet att *Nya Pressens* annonsvolym (spalt-

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Jonsson 1977, 14.

¹²¹ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971.

¹²² Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971.

¹²³ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974.

¹²⁴ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 16.2.1972; styrelseprotokoll 3.3.1972.

cm) ökat från 41 600 år 1968 till 45 533 år 1970. För år 1971 hade en annonsvolym på 48 000 budgeterats.¹²⁵ Ändå räckte inte detta för att täcka *Nya Pressens* förluster.

Eftersom *Nya Pressen* på många sätt var unik som den enda finlandssvenska kvällstidningen, är det svårt att jämföra tidningens ekonomiska situation med någon annan tidning. Till exempel skriver Gunnar Fredriksson att kvällspressens produktionsekonomi skiljer sig från dagspressens i det avseendet att den hämtar de största intäkterna från läsarna. Under 1970-talet stod till exempel *Aftonbladets* intäkter till 75 procent av tidningsförsäljningen, inte av annonsintäkter.¹²⁶ Det är dock svårt att jämföra en liten finlandssvensk kvällstidning med en rikssvensk, och annonsvolymen verkar ha varit mycket betydelsefull för *Nya Pressen*. Också Karl Erik Gustafsson och Stig Hadenius skriver om marknadssituationer inom dagspressen och de uppger att det enda sättet för en lågtäckningstidning att öka intäkterna är genom att öka sitt värde som annonsorgan. Vidare menar de att annonserna är den största inkomstkällan för dagspress.¹²⁷

Förutom förslaget att *Nya Pressen* skulle stärka sina redaktionella resurser, menade Blomqvist även att *Nya Pressen* behövde utöka sin marknadsföring. Angående marknadsföring och reklam för tidningar menar Karl-Erik Gustafsson, som forskat i dagspressen i Norden, att konsekvenserna av att göra reklam när tidningen är olönsam kan se olika ut. Detta gäller alltså tidningar i allmänhet. Gustafsson menar att ett dåligt resultat i vissa fall kan rättas till genom att skära ned på marknadsföringskostnaderna. Samtidigt måste man också räkna med att marknadsföringen på lång sikt får positiva effekter, vilket i längden bidrar till ett bättre ekonomiskt resultat.¹²⁸ Blomqvist valde alltså att slå in på den långsiktiga vägen, och betonade betydelsen av en utvidgad marknadsföring.¹²⁹ Konstsamfundet beslöt därför att göra en satsning på marknadsföringen och minska *Nya Pressens* sidantal något.¹³⁰

¹²⁵ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

¹²⁶ Fredriksson 1980, 348.

¹²⁷ Gustafsson & Hadenius 1976, 88.

¹²⁸ Gustafsson 1996, 78-79.

¹²⁹ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971.

¹³⁰ Lindqvist 2000, 55.

3.3 Distribution och upplaga

Bakom Konstsamfundets diskussioner och beslut att lägga ned *Nya Pressen* fanns omständigheter som varit närvarande redan i flera år. En av dessa omständigheter var distributionen. Redan 1968 förändrades *Nya Pressens* distribution när posten började avveckla sin eftermiddagsutbärning och kostnaderna för distributionen samtidigt ökade kraftigt.¹³¹ Detta ledde till att kvällstidningarna fick lov att börja ordna sin egen utbärning. *Nya Pressen* och den finska kvällstidningen *Ilta-Sanomat* byggde således upp ett gemensamt distributionsnät. Dock var hembärningen mycket olönsam. Av prenumerationspriset på 36 mark i året gick 24 mark åt till hembärningen. Så småningom blev *Nya Pressen* därför tvungen att gå in för lösnummerförsäljning. Även *Ilta-Sanomat* övergav prenumerantsystemet helt 1969. Övergången till lösnummer ledde till en nedgång av *Nya Pressens* upplaga, men den stabiliserade sig ändå rätt snabbt.¹³²

Enligt Larserik Häggman hade distributionsbolaget Järnvägsbokhandeln på den tiden monopol på distribution och försäljning av tidningar.¹³³ Matti Katsemaa menar att Järnvägsbokhandeln handhade ungefär nittio procent av den inhemska lösnummerförsäljningen via kiosker vid den här tiden.¹³⁴ Enligt Ekblad och Sirén sköttes nu *Nya Pressens* transport i samarbete med *Ilta-Sanomat* av Järnvägsbokhandeln. Detta ska dock ha fungerat dåligt, eftersom tidningarna gick i tryck vid olika tider.¹³⁵

	1969	1970
Januari	123 278	200 922
Februari	112 487	171 303
Mars	138 094	182 471

Figur 3. Antalet sålda lösnummer via Järnvägsbokhandeln under det första kvartalet 1969 och 1970.¹³⁶

Nya Pressen var också ganska begränsad till den svenskspråkiga befolkningen i landet. Gustafsson menar också att om en tidning ska lyckas på lösnummermarknaden krävs det

¹³¹ Lindqvist 2000, 54; Perko & Tommila 1988, 344.

¹³² Lindqvist 2000, 54; Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 7-8; Perko & Tommila 1988, 344.

¹³³ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

¹³⁴ Katsemaa 1970, 197.

¹³⁵ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 8-9.

¹³⁶ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll, 8.5.1970, Bilaga B.

för det första att produkten är lika gångbar i hela landet. För det andra måste en fungerande riksdistribution organiseras.¹³⁷ Enligt Larserik Häggman var *Nya Pressen* också väldigt Helsingforscentrerad, trots att den hade en del läsare i Åbo och Vasa.¹³⁸ Kvällstidningsutgivning är i det stora hela ett storstadsfenomen, vilket kan jämföras med kvällstidningarna i Sverige, som enligt Gunnar Fredriksson alla utkommit i Stockholm, Göteborg eller Malmö.¹³⁹

Till Österbotten fraktades tidningarna med flygplan. Dock var de sålda upplagorna ganska få.¹⁴⁰ Ekblad och Sirén skriver att ett antal förslag presenterades för Hufvudstadsbladets Ab:s styrelse angående en förbättring av distributionen till dessa trakter, men det var något som aldrig åtgärdades.¹⁴¹ Enligt Karl Erik Gustafsson och Stig Hadenius påverkar en upplageökning endast ekonomin i positiv riktning om ökningen sker på utgivningsorten. Desto längre bort nytillkomna läsare befinner sig, desto mindre är lönsamheten.¹⁴² Det är således svårt att veta om en satsning på Österbotten och Åbo skulle ha visat ett positivt resultat i slutändan.

När Konstsamfundet tog upp *Nya Pressen* till diskussion 1971, var det bland annat distributionsproblemen och lösnummerförsäljningen som diskuterades. Då hade *Nya Pressen* utkommit till största del som lösnummertidning under ett år, men hade fortfarande cirka 3 000 prenumeranter. Enligt mötesprotokollet från maj 1971 hade försäljningen ändå fungerat väl, och endast en liten minskning av totalupplagan noterades i samband med distributionsförändringen.¹⁴³ Den senaste tabellen visar också att antalet av Järnvägsbokhandeln sålda upplagor hade ökat rejält från 1969 till 1970 ungefär vid samma tidpunkt.¹⁴⁴ Intäkterna hade till och med ökat.¹⁴⁵

Med tanke på den nyss redovisade diskussionen angående bland annat redaktion, upplagor och annonsvolym är det intressant att Hufvudstadsbladet Ab och Konstsamfundet valde att fortsätta utgivningen av *Nya Pressen* trots att Blomqvists siffror

¹³⁷ Gustafsson 1996, 43-44.

¹³⁸ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

¹³⁹ Fredriksson 1980, 342.

¹⁴⁰ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

¹⁴¹ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974, 8-9.

¹⁴² Gustafsson och Hadenius 1976, 88-89.

¹⁴³ Konstsamfundets protokoll, 15.5.1971.

¹⁴⁴ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll, 8.5.1970, Bilaga B.

¹⁴⁵ Konstsamfundets protokoll, 15.5.1971.

var så pass nedslående. Det blir också tydligt att samfundet hade haft mycket dålig insyn i eller bristande intresse för *Nya Pressens* ekonomi. Det att man inte hållit isär *Hufvudstadsbladets* och *Nya Pressens* ekonomi utgör också ett slags tecken på att den senares ekonomi inte varit av betydelse i ett tidigare skede. Detta kan betyda att tidningen inte hittills uppfattats som ett problem för Konstsamfundet. Det blir likaså tydligt att *Nya Pressens* ekonomi blev av större betydelse då *Hufvudstadsbladets* ekonomi började visa större förluster under början av 1970-talet samtidigt som *Hufvudstadsbladet* också blev mål för frän kritik. *Nya Pressen* hamnade sålunda i skottelden på grund av *Hufvudstadsbladets* dilemman. Med det sagt så går det ändå inte att bortse från det faktum att *Nya Pressen* gick med en betydande förlust. Således var den förda diskussionen inte lösryckt eller obefogad. Ytterligare kan man redan i detta skede påvisa en oro inom Konstsamfundet inför vad som skulle ske om de beslutade att lägga ned tidningen.

3.4 Konstsamfundet fruktar konsekvenserna

Nya Pressens framtid var alltså tryggad två år till från och med 1971, men det betydde inte att problemen eller diskussionen kring att lägga ned tidningen försvann. Fram till sin pensionering 1973 hade Tor-Erik Lassenius suttit som vd för Konstsamfundet.¹⁴⁶ Vid det laget behövdes stora åtgärder för att få *Hufvudstadsbladet* på fötter, och problemen delgav han till sin efterträdare Per-Erik Lönnfors i ett brev på våren samma år. Brevet finns att läsa i Lönnfors bok om hans tid på *Hufvudstadsbladet*. Lassenius presenterade sju olika faktorer som skulle bli aktuella för den nya vd:n, och en av dessa var *Nya Pressen*:

En av de första uppgifterna efter halvårsbokslutet blir att penetrera NP:s problematik. Tidningen är onekligen en bidragande orsak till underskottet. Man kan säga att det ytterst är fråga om Konstsamfundets vilja att tillskjuta medel för tidningen. Detta är dock icke hela svaret på frågan. Jag tror att det är bäst att vi anslår några timmar åt detta problem då vi träffas. Det blir för vidlyftigt att nu sätta det till pappers.¹⁴⁷

Enligt Lönnfors hölls dock inget möte mellan honom och Lassenius utöver de officiella styrelsemötena.¹⁴⁸ Stycket påvisar ändå tydligt att Lassenius var införstådd med *Nya Pressens* bräckliga ekonomi, även innan han tog upp det igen på Konstsamfundets

¹⁴⁶ Lönnfors 1986, 28-29.

¹⁴⁷ Lönnfors 1986, 31.

¹⁴⁸ Komplettering av intervju med Per-Erik Lönnfors 2.10.2019.

årsmöte i juni 1973. Det är även tydligt att allt, enligt Lassenius, hängde på huruvida Konstsamfundet ansåg sig vara villig att stå för förlusterna eller inte. Man kan dra som slutsats att samfundet var väl medvetet om att ett en nedläggning var oundviklig, men att styrelsen och medlemmarna var rädda för konsekvenserna. I brevet till Lönnfors pratar Lassenius i dunkla ordalag om *Nya Pressens* problematik, men det blir ändå tydligt att han ansåg att något radikalt måste ske.

När Lönnfors tillträdde tjänsten som vd för Hufvudstadsbladet Ab uppfattade han att ansvaret för att få ordning på förlagets ekonomi sattes på honom, och så även ansvaret att fatta ett svårt beslut som att lägga ned *Nya Pressen*. Lönnfors menade också att speciellt Lassenius var känslig för yttre kritik och helst undvek att hamna i skottelden.¹⁴⁹ Sålunda kom Lassenius pensionering lägligt och på så vis undslapp han det tunga ansvaret för en nedläggning.

När samfundet sammanträdde för årsmöte i juni 1973 togs *Nya Pressens* situation upp till diskussion igen i en allt allvarligare ton jämfört med 1971.¹⁵⁰ Diskussionens utgångspunkt var en bilaga framställd av Lassenius där han jämförde den prognos som Ingvar Blomqvist presenterat två år tidigare med det faktiska utfallet. Blomqvist hade i sin prognos menat att det skulle vara möjligt att minska förlusten från ungefär 800 000 mark till 195 000 mark till år 1975.¹⁵¹ I Lassenius prognos för år 1973 visade *Nya Pressen* fortfarande en förlust på 397 000 mark, vilket stämde ganska bra överens med Blomqvist prognos för 1973 som var 362 000 mark, och som samfundet bevisligen godkänt. Enligt Lassenius var medeltalet för lösnummerupplagan 9 182 år 1972. Vid det första kvartalet av 1973 låg genomsnittet på ungefär samma siffra. Lassenius menade dock att *Nya Pressen* borde ha en upplaga på minst 12 000 för att balansera intäkterna och utgifterna.¹⁵²

Vidare skrev Lassenius att en eventuell nedläggning av *Nya Pressen* inte skulle minska hela förlagets underskott med hela den kalkylerade förlusten för tidningen. Det betyder alltså att nedläggningen inte åtminstone omedelbart skulle hjälpa förlaget i en positiv ekonomisk riktning. Han menade också att det fanns ett moraliskt ansvar från förlagets sida att behålla en del av *Nya Pressens* redaktionella personal. På så vis skulle förlagets

¹⁴⁹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁵⁰ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973.

¹⁵¹ Konstsamfundets protokoll, 25.8.1971, Bilaga B.

¹⁵² Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

utgifter inte minska i önskvärd utsträckning.¹⁵³ Situationen på den tekniska sidan menade han också att var problematisk, eftersom dess personal fått löfte om att uppsägningar inte skulle ske på grund av den pågående tekniska utvecklingen med övergången till fotosättning.¹⁵⁴ Lassenius menade däremot att överenskommelsen med den tekniska personalen inte innefattade en eventuell nedläggning. På så vis kunde inbesparingar eventuellt ändå ske på den fronten.¹⁵⁵

Eftersom den tekniska sidan var problematisk fann Lassenius ändå att besparingar åtminstone kunde göras vad beträffade *Nya Pressens* distribution om man valde att lägga ned tidningen.¹⁵⁶ Enligt Gustafsson har distributionen varit ett problem även i övriga Norden för lösnummertabloidmarknaden. I Sverige nådde emellertid *Expressen* och *Aftonbladet* en topp gällande lösnummertabloidernas upplagor under början av 1970-talet. Det visar att lösnummer inte nödvändigtvis var negativt för kvällstidningsmarknaden. Enligt Gustafsson berodde *Expressens* och *Aftonbladets* framgång på den ökande urbaniseringen, en allt effektivare distribution och exceptionellt många i åldersgruppen 20–29 år, vilka enligt honom hyser ett särskilt intresse för den sortens tidningar.¹⁵⁷ Detta mönster syntes även i läsandet av *Nya Pressen*. Finsk Gallup gjorde våren 1972 en läsarundersökning i kärnan av Helsingfors för *Nya Pressen*, som avsåg klargöra läsekretsens sammansättning. I den framkom det att de procentuellt största grupperna som läste tidningen var åldersgrupperna 12–24 och 25–34. Läsarna över 50 år var likväl numerärt större.¹⁵⁸

Det som bör observeras är att Blomqvists prognos från 1971 i princip visade samma siffror för 1973 som Lassenius prognos. Trots detta verkade ändå situationen vara mycket mer angelägen vid årsmötet 1973. I Lassenius bilaga framkommer det också att *Nya Pressens* andel i förlagets allmänna omkostnader inte har beaktats. Han menade själv att det på så vis var svårt att avgöra huruvida en nedläggning skulle visa sig vara betydelsefull för besparingen av de gemensamma utgifterna.¹⁵⁹ Det visar att man inom Konstsamfundet inte kunde fastslå följderna för en nedläggning. Denna osäkerhet är väldigt betydande för

¹⁵³ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁵⁴ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁵⁵ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁵⁶ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁵⁷ Gustafsson 1996, 43-44.

¹⁵⁸ Konstsamfundets protokoll 11.12.1973, Bilaga C.

¹⁵⁹ Ibid.

den debatt som senare skulle uppstå i pressen. Trots att ekonomin utreddes verkade mycket ändå vara väldigt osäkert angående den eventuella nedläggningen och om en sådan överhuvudtaget skulle komma att hjälpa förlaget på fötter igen.

Lassenius lyfte fram några av de förslag som framförts under de tidigare diskussionerna om hur man skulle kunna fortsätta utgivningen. Två exempel var att krympa tidningens omfång, eller eventuellt genomföra en sammanslagning med *Hufvudstadsbladets* "Lördagsextra". Han avslutade dock sin skrivelse med frågorna: "Varför ges tidningen ut? Vilken uppgift har den? Vem vill man nå?".¹⁶⁰ Sålunda menade han att problemet var mer komplicerat än endast den ekonomiska kalkylen som presenterats. Det handlade också om tidningens roll och kanske huruvida Konstsamfundet såg det som deras uppgift att ge ut en tidning som *Nya Pressen*. Frågorna är i sig intressanta, eftersom Lassenius i högsta grad visste vilken uppgift tidningen hade. Om han inte hade vetat det, skulle han och hela samfundet knappast förhållit så försiktigt till hela frågan och bordlagt ärendet gång på gång. Så blev det även denna gång.¹⁶¹

Lassenius avslutande frågor var såklart väsentliga frågor att ställa inför en eventuell nedläggning. Med tanke på hur försiktiga Konstsamfundet var i denna fråga och på den uppståndelse som uppstod efter beslutet är det tydligt att *Nya Pressen* hade en funktion och betydelse för dess läsare. Konstsamfundets styrelse var sålunda väl medveten om *Nya Pressens* inflytande som enda svenskspråkiga kvällstidning. Enligt Gustafsson kan en tidning till och med ha betydelse för sådana som inte läser den på daglig basis. Han hävdar att en tidning i sig förmedlar ett budskap oavsett vad som egentligen står i den. Med det menar han att det faktum att tidningen utkommer varje dag är lika viktigt som innehållet. Tidningen är en viktig del av vardagen, och på så vis fyller den även en funktion till och med när den förblir oläst.¹⁶²

¹⁶⁰ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁶¹ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁶² Gustafsson 1996, 68.

4. Räddningsaktion för Hufvudstadsbladet?

Från årsmötet i juni, då Lassenius nya promemoria gällande *Nya Pressens* ekonomiska situation hade presenterats, hade ett halvår förlöpt innan Konstsamfundet återigen upptog saken för diskussion den 5 december 1973.¹⁶³ Däremot skulle samfundet sammanträda många gånger under decembermånad för att diskutera *Nya Pressens* situation innan nedläggningsbeslutet slutligen fattades.¹⁶⁴ Bara en månad tidigare, i november 1973, hade *Nya Pressen* övergått helt till fotosättning.¹⁶⁵ Detta kapitel ska ytterligare belysa de faktorer som gjorde att *Nya Pressens* framtid återigen dök upp på Konstsamfundets bord och den osäkerhet som fanns gällande nedläggandet av *Nya Pressen*. Mycket tyder på att Konstsamfundet ändå hade bestämt sig för en nedläggning, men exakt hur man skulle gå vidare var osäkert in i det sista. Här kommer även *Hufvudstadsbladets* roll diskuteras mera ingående och hur Konstsamfundet motiverade *Nya Pressens* nedläggning med att man måste rädda huvudprodukten, alltså dagstidningen *Hufvudstadsbladet*.

4.1 Nedläggningsbeslutet blir angeläget

Till Konstsamfundets möte den 5 december 1973 hade Hufvudstadsbladets nya vd Per-Erik Lönnfors och *Nya Pressens* chefredaktör Henrik von Bonsdorff tillkallats som sakkunniga. Orsaken till att *Nya Pressen* nu återigen var på tapeten var enligt Lönnfors en förfrågan av bokförlagen Otava och WSOY att börja trycka en ny finskspråkig kvällstidning på Hufvudstadsbladets tryckeri.¹⁶⁶ Enligt protokollet lade Lönnfors fram fyra olika förslag för *Nya Pressens* framtid. Han var tydlig med att det var omöjligt att minska den förlust som uppvisats under de senaste åren genom att fortsätta som tidigare. Lönnfors menade ytterligare att upplagan visade en sjunkande tendens.¹⁶⁷ 1971 visade upplagan endast en marginell nedgång i och med övergången till lösnummer.¹⁶⁸ Lönnfors presenterade sina förslag, och det första var att fortsätta ge ut tidningen med en årlig förlust på runt 600 000 mark i året. Det andra förslaget var att lägga ned tidningen och vara införstådd med att förlusten skulle komma att synas inom förlaget även de närmsta

¹⁶³ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

¹⁶⁴ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973; 11.12.1973; 17.12.1973.

¹⁶⁵ Lönnfors 1986, 59.

¹⁶⁶ Lönnfors 1986, 59-60; Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁶⁷ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

¹⁶⁸ Konstsamfundets protokoll, 15.5.1971.

åren. Det tredje förslaget innehöll ett försök att ta till vara den tekniska personalen genom att Hufvudstadsbladet eventuellt skulle få tryckningsuppdraget för den planerade nya kvällstidningen *Iltaset*.¹⁶⁹

Iltaset var en tidning som började ges ut 1973 i Uleåborg. Den köptes senare upp av bokförlagen WSOY och Otava. Planen var att göra Helsingfors till *Iltasets* utgivningsort. Projektet skulle skötas av det gemensamma tidskriftsbolaget Yhtyneet Kuvalehdet. Enligt Hufvudstadsbladets Ab:s protokoll från november 1973 hade förlagen hört av sig till Hufvudstadsbladet i fråga om tryckning, redaktionell know-how, distribution, redaktionella utrymmen och pressbilder.¹⁷⁰ På så sätt föregick alltså tryckeriförfrågingen Konstsamfundets debatt om att slutgiltigt lägga ned *Nya Pressen*.¹⁷¹ I sina memoarer skriver Lönnfors att Otava och WSOY antagligen hört ryktena om *Nya Pressens* nedläggning och därför skyndat sig med att kasta fram förslaget att börja trycka *Iltaset* hos Hufvudstadsbladets tryckeri.¹⁷²

Slutligen presenterade Lönnfors förslaget att *Iltaset* skulle överta *Nya Pressen* och sålunda fortsätta att tryckas av Hufvudstadsbladet. Det skulle enligt honom minska förlusten ytterligare än det föregående förslaget.¹⁷³

I efterhand menade Lönnfors att det var omöjligt för honom som nytilträd vd, med hans ringa erfarenhet av att driva ett företag, att veta hur *Hufvudstadsbladets* och *Nya Pressens* ekonomi var sammanvävda. Han menade att det var svårt att avgöra på vilket sätt Hufvudstadsbladets förlags Ab förluster syntes i hela Konstsamfundets ekonomi och hur stor förlust som egentligen var rimlig. För honom var det dock viktigt att få något till stånd inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet, eftersom han upplevde att inget hade gjorts inom samfundet sedan Amos Andersons död tio år tidigare.¹⁷⁴

Under mötet redogjorde von Bonsdorff i sin tur för *Nya Pressens* redaktionella strävanden och menade att trenden för kvällstidningar pekade uppåt i Norden, och att man med största sannolikhet hade att vänta samma slags utveckling i Finland.¹⁷⁵ Detta stämmer överens

¹⁶⁹ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

¹⁷⁰ Hufvudstadsbladets protokoll, 9.11.1973; Lönnfors 1986, 60; Perko & Tommila 1988, 344.

¹⁷¹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁷² Lönnfors 1986, 59.

¹⁷³ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

¹⁷⁴ Lönnfors 1986, 62; Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁷⁵ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

med Karl Erik Gustafssons och Stig Hadenius uppgifter om att de svenska lösnummerförsålda kvällstidningarna *Aftonbladet* och *Expressen* var de enda tidningarna i Sverige som nådde riksspridning. Tidningarna hade relativt god täckning över hela landet och nådde stora framgångar under 1960-talet.¹⁷⁶ Någon rikstäckning hade *Nya Pressen* inte, och sålunda kan man ifrågasätta om *Nya Pressen* skulle ha nått samma slags framgång om den hade fått fortsätta. Den finskspråkiga kvällstidningen *Ilta-Sanomat* blev också helt lösnummerförsåld 1969, och under 1970-talet ökade tidningens upplaga med över 90 procent enligt Perko och Tommila. Vid övergången till lösnummer skedde en nedgång även för *Ilta-Sanomat*, men upplagan repade sig snabbt efteråt.¹⁷⁷ Däremot är det också svårt att jämföra dessa två kvällstidningar då deras läsunderlag såg olika ut. Den nordiska kvällstidningsmarknaden diskuterades inte heller vidare under mötet, och von Bonsdorff deltog inte längre i den fortsatta diskussionen.¹⁷⁸

Efter detta framgår egentligen samma konstaterande i protokollet som i Lassenius brev till Lönnfors på våren 1973: *Nya Pressens* årliga underskott skulle inte i väsentlig grad kunna nedbringas om tidningen utkom så som tidigare och att ”frågeställningen närmast var om Konstsamfundet ansåg det motiverat och ekonomiskt möjligt att i en framtid satsa 500 000–600 000 mk per år för NP”. Detta var mer av en retorisk fråga, och något svar på denna fråga framfördes inte. Den enda tolkningen som kan göras är att svar inte fanns att tillgå och därför bordlades ärendet igen till den 11 december. Då skulle man närmare diskutera målsättningarna för tidningen mot bakgrunden av en totalutredning av Konstsamfundets ekonomi.¹⁷⁹ Vi ska se att en utredning tydligen gjordes från Hufvudstadsbladets håll, men någon totalutredning av Konstsamfundets ekonomi gjordes inte. Om man hade gjort en utredning från Konstsamfundets håll borde man rimligtvis ha upptäckt problemen kring tryckeriet Tilgmanns ekonomi. Den här aspekten av ekonomin diskuteras i ett senare skede.

Den 11 december närvarade både Lönnfors och von Bonsdorff igen på mötet. I protokollet framkommer olika åsiktsyttranden angående *Nya Pressen*. Styrelsemedlem Sarlin menade att ”det uppenbart uppstått en snedvridning av kapitalförbrukningen inom

¹⁷⁶ Gustafsson & Hadenius 1976, 10-11.

¹⁷⁷ Perko & Tommila 1988, 344.

¹⁷⁸ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

¹⁷⁹ Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

företaget och att en förlustbringande industriell verksamhet icke borde drivas om vi skall kunna uppfylla Konstsamfundets uppgift”.¹⁸⁰ Vad denna snedvridning egentligen innebar och om den inbegrep något annat än de förluster *Nya Pressen* frambringat framkommer inte i protokollet. Vilken av Konstsamfundets uppgifter han syftar på förblir också oklart.

Medlem Lars Erik Taxell fortsatte diskussionen med att yttra ett uppskattningens ord till *Nya Pressen*. Han menade att tidningen hade en viktig politisk betydelse. Dock menade han att diskussionen i sig kanske främst gällde Konstsamfundet och vad organisationens egentliga uppgift var. Hans slutkläm var att det nog inte fanns någon annan utväg för *Nya Pressen* än en nedläggning. Varken han eller de andra ansåg att en sammanslagning med *Itaset* var en tänkbar lösning. Han betonade också att det var viktigt att inte försätta de anställda i en katastrofsituation. Lönnfors menade i sin tur att de siffror som presenterats av Lassenius i juni var missvisande, och att förlusten för 1973 i själva verket skulle vara mycket större än den Lassenius beräknat.¹⁸¹ Förvirringen av förlustens storlek tyder på att man helt enkelt inte visste exakt i vilken utsträckning *Nya Pressens* ekonomi påverkade bolagets. Denna oklarhet återkommer både i förlustens storlek och i antal upplagor.

Vad gäller upplagorna, så presenterade Lönnfors en varierande upplaga från ca 12 000 till 13 000 för år 1970 och framåt. För 1973 förutspåddes 11 500.¹⁸² Ett halvår tidigare hade Lassenius sagt att *Nya Pressen* skulle behöva en upplaga på minst 12 000 för att balansera utgifterna och intäkterna.¹⁸³ Sätten att räkna upplagorna verkar vara många, vilket också framkommer i Ekblad och Siréns proseminarieuppsats (se sidan 16). De presenterade endast upplagan för årets första kvartal, eftersom de flesta tidningars upplaga var som lägst under sommaren och toppade under början av året.¹⁸⁴

Mötet fortskred och Lönnfors framhöll att han å Hufvudstadsbladets vägnar gärna utgav *Nya Pressen* om Konstsamfundet kunde erbjuda ekonomisk garanti mot en förlust. Svar

¹⁸⁰ Konstsamfundets protokoll, 11.12.1973.

¹⁸¹ Konstsamfundets protokoll, 11.12.1973.

¹⁸² Konstsamfundets protokoll, 11.12.1973.

¹⁸³ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

¹⁸⁴ Konstsamfundets arkiv, Ekblad och Sirén, 5.

på detta yttrande framkommer inte i protokollet. Eftersom många var frånvarande bordlades ärendet åter till ett nytt möte.¹⁸⁵

Någon vidare diskussion är inte heller protokollförd under det korta möte som därefter hölls den 14 december. Lönnfors var återigen inbjuden, men inte von Bonsdorff. Mötet gick i stort sett ut på att Lönnfors presenterade de pågående förhandlingarna angående *Itaset*. Jorma K. Virtanen, projektledare för *Itaset*, hade sagt sig föredra ett alternativ där *Itaset* i stort sett skulle ta över *Nya Pressen* och trycka både den och *Itaset* hos Hufvudstadsbladet. Virtanen hade till viss del också varit beredd att ge Hufvudstadsbladet möjligheter att påverka den eventuella utformningen av *Nya Pressen* i *Itasets* regi. Detta alternativ kom dock inte på fråga. Till viss del på grund av att de var en väldigt liten skara som slutit upp på mötet och också på grund av det förra mötets avighet mot förslaget. Enligt protokollet var detta förslag ”oacceptabelt och ur motpartens synpunkt sett förvånande”. Det blev således Lassenius som blev uppmanad att förhandla med styrelserna för WSOY och Otava för att diskutera ärendet.¹⁸⁶ Varför detta ansågs vara så oacceptabelt framkommer inte tydligt i protokollen. Däremot kan man anta att man ansåg det vara svårsmält att en finskspråkig tidning skulle överta den anrika svenskspråkiga kvällstidningen med bland annat en historia som språkrör för Sfp.

Lönnfors blev i sin tur anmodad att fortsätta förhandlingarna om tryckeriuppdraget med *Itaset* och förbereda utgivandet av en helt ny tidning i stället för *Nya Pressen*. Den nya tidningen skulle gynna Helsingfors med omnejd och betona lokala frågor och innehålla annonser.¹⁸⁷

Den 17 december 1973 sammanträdde Konstsamfundet för sista gången angående den här frågan. Observeras bör att Lönnfors var närvarande men inte *Nya Pressens* chefredaktör von Bonsdorff, som enligt Larserik Häggman inte heller var kallad.¹⁸⁸ Mötesprotokollet innehåller fler referat av medlemmarnas utsago än de föregående protokollen. C.O. Tallgren öppnade diskussionen genom att meddela att man från förlagets sida hade kontrollerat de ekonomiska beräkningarna och konstaterat att resultaten var allt annat än ljusa. Vidare pratade han om det glesa läsunderlaget och hur

¹⁸⁵ Konstsamfundets protokoll, 11.12.1973.

¹⁸⁶ Konstsamfundets protokoll, 14.12.1973.

¹⁸⁷ Konstsamfundets protokoll, 14.12.1973.

¹⁸⁸ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973; Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

detta invercade negativt på produktionskostnaderna.¹⁸⁹ Detta uttalande kan analyseras vidare, eftersom läsunderlaget inte direkt påverkar produktionskostnaderna. Per-Erik Lönnfors förklarade under intervjutillfället att han fått uppfattningen av att C.O. Tallgren inte hyste något speciellt intresse för ekonomi.¹⁹⁰ Det är svårt att avgöra om det var så Tallgren menade ordagrant, eller om hans avsikt fallit bort ur protokollet. Om det var så han menade kan man tolka det som att han inte var helt insatt i tidningsutgivning. Oavsett kan man ifrågasätta huruvida någon av de som skulle avgöra *Nya Pressens* öde var expert på området. Per-Erik Lönnfors var med som expert, men han har i efterhand ifrågasatt hur det kunde vara meningen att han skulle veta hur hela Konstsamfundets och Hufvudstadsbladets ekonomi hängde ihop.¹⁹¹ Dessutom var den enda *Nya Pressen*-experten, alltså von Bonsdorff, inte ens inbjuden till den sista avgörande diskussionen. Däremot är det inte sagt att hans röst skulle ha haft någon inverkan på utfallet, eller om han överhuvudtaget skulle ha gjort några invändningar.

Den påföljande diskussionen som refereras i mötesprotokollet fortsätter i samma stil och är förhållandevis diffus. Många olika ämnen avhandlades utan djupare resonemang. Där dryftades förhandlingarna med styrelsen för WSOY och Otava. Förhandlingar om *Nya Pressen* skulle säljas till *Iltaset* hade förkastats, vilket gillades av samfundets medlemmar. Jan-Magnus Jansson höll med om att det var en bra sak att det alternativet försvunnit ur bilden och spekulerade vagt om att *Nya Pressen* ändå borde utkomma i någon form. Lönnfors redogjorde i sin tur för en projektgrupp som höll på att studera möjligheterna att ge ut en lokaltidning för Helsingfors och kranskommunerna. Jan-Magnus Jansson spekulerade vidare kring möjligheterna för Sfp att premiera en sådan tidning med ett eventuellt presstöd.¹⁹² Den spontana frågan som uppstår efter Janssons presstödsyttrande är varför den nya tidningen skulle erbjudas presstöd om inte *Nya Pressen* erhöll något. Enligt Lönnfors uppfattades dock inte Janssons uttalande om detta eventuella presstöd som något seriöst. Därutöver menade han att varken Jansson eller Tallgren egentligen hyste något intresse för bokslutstermer eller ekonomi. Sålunda menade han att ingen av dem egentligen var desto mer insatt i *Nya Pressens* ekonomiska situation.¹⁹³

¹⁸⁹ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

¹⁹⁰ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁹¹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁹² Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

¹⁹³ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

Man kan vidare konstatera att diskussionen om att ersätta *Nya Pressen* med någon annan tidning var mycket lös. Det framkommer inget konkret svar i protokollet på vad man skulle ersätta den existerande tidningen med eller överhuvudtaget när detta i så fall skulle ske. På basen av denna diskussion togs sedan beslutet att låta publicera kommunikén i *Nya Pressen* där samfundet meddelade om nedläggningen för läsarna. Ingenstans i protokollet står det tydligt utskrivet att Konstsamfundet beslutar att lägga ned tidningen och inte hölls någon omröstning heller. Beslutet om nedläggningen vävdes i stället in i beslutet att ta del av Lönnfors förslag om att täcka ett behov för läsare i kranskommunerna. Protokollet avslutas med den författade kommunikén.¹⁹⁴ Beslutet var fattat. *Nya Pressen* skulle läggas ned.

Observeras bör att Tor-Erik Lassenius knappt inflikade något alls under det avgörande mötet.¹⁹⁵ Lönnfors uppfattade detta som ett slags svek, eftersom han uppfattat Lassenius som väldigt övertygad om att det bästa vore att lägga ned *Nya Pressen*. Enligt Lönnfors var det i stället han ensam som fick axla rollen som den drivande och argumentera för en nedläggning redan under det beslutande mötet och också senare när debatten i pressen tog vid.¹⁹⁶

Angående den nya finskspråkiga kvällstidningen *Iltaset*, så fick man igenom en överenskommelse, och ett kontrakt skrevs den 19 december 1973.¹⁹⁷ Hufvudstadsbladet övertog tryckeriuppdraget och *Iltaset* började tryckas på förlaget i mars 1974. Per-Erik Lönnfors skrev senare i sina memoarer att ”Så startade *Iltaset*, ett av de största fiaskona i finländsk presshistoria.”¹⁹⁸ Tanken bakom att börja trycka *Iltaset* på Hufvudstadsbladet var för förlagets del att ta vara på den kapacitet som frigjorts i och med *Nya Pressens* nedläggning. Enligt Per-Erik Lönnfors gjorde denna överenskommelse det lättare att ta beslutet att lägga ned *Nya Pressen*, eftersom man då hade ordnat framtiden för tryckeripersonalen, som tidigare fått löfte om att inte sägas upp på grund av den tekniska övergången till fotosättning.¹⁹⁹ Däremot blev inte heller denna affär något annat än ett smärre fiasko för Hufvudstadsbladets del. Redan ett år efter att tidningen börjat tryckas

¹⁹⁴ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

¹⁹⁵ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

¹⁹⁶ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁹⁷ Lönnfors 1986, 60.

¹⁹⁸ Lönnfors 1986, 60; Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

¹⁹⁹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019; Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

på Hufvudstadsbladet lades den nya tidningen ned på våren 1975.²⁰⁰ Något positivt med tryckeriuppdraget var ändå att avskedandet av tryckeripersonalen uppskötts med ett år.²⁰¹ Efter detta var *Ilta-Sanomat* ensam på kvällstidningsmarknaden ända tills 1980 då *Italehti* började utkomma.²⁰²

Som vi kan se togs beslutet att lägga ner *Nya Pressen* inte i en handvändning. Man kan se att problemen redan började uppstå då distributionen ändrades och man så småningom övergick helt till lösnummerförsäljning. Det var helt klart ett problem som varken kan förbises eller förminskas. När Lönnfors presenterade sina förslag i december 1973 för *Nya Pressens* framtid menade han att ”Nya Pressen har trots två års allvarliga ansträngningar inte nämnvärt lyckats förbättra sitt resultat.” Resultatet han presenterade hade nåtts under sträng kostnadsbudgetering och aktiverad annonsförsäljning.²⁰³ Däremot framkommer det även antydanden att flera försökt lyfta tidningen ur det ekonomiska trångmålet. Ekblad och Sirén skriver till exempel att det gjordes försök att påverka Hufvudstadsbladets styrelse med utvecklingsförslag för bland annat distributionen.²⁰⁴ Förslagen har dock inte gått hela vägen fram. Här kan man således inte göra annat än att spekulera i om detta var avsiktlig nonchalans, eller om förslagen helt enkelt uppfattades som orimliga inom styrelsen. Frågan är om det fanns en vilja att hålla *Nya Pressen* vid liv eller inte.

4.2 Hufvudstadsbladets syndabock

Under de år som *Nya Pressens* öde diskuterades inom Konstsamfundet var det således olika problem inom tidningsutgivandet som lades fram. Som framkommit i de föregående kapitlen diskuterades övergången till lösnummer, den sjunkande upplagan, dålig annonsanskaffning och bristande läsunderlag. Dessutom frågade man sig inom Konstsamfundet vad *Nya Pressens* syfte överhuvudtaget var och vilken publik tidningen ville nå ut till. Lönnfors förklarade ägarnas förhållande till *Nya Pressen* under intervjutillfället: ”Utan att det uttalades så fanns det en psykologisk beredskap för att vara negativt inställd till *Nya Pressen*, trots att den inte tog sig i uttryck av direkta åtgärder.”²⁰⁵

²⁰⁰ Perko & Tommila 1988, 344.

²⁰¹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²⁰² Perko & Tommila 1988, 344.

²⁰³ Konstsamfundets protokoll 5.12.1973, Bilaga.

²⁰⁴ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974.

²⁰⁵ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

Med det menar han att förhållandet mellan *Hufvudstadsbladet* och *Nya Pressen* historiskt sett varit problematiskt.

Nya Pressens brokiga bakgrund påvisar att tidningen inte heller i sina tidiga levnadsår varit skonad från nedläggning, men när man 1973 beslutade att lägga ned tidningen var det dock för gott. Denna gång var det ”ekonomiska realiteter” som låg som motiv bakom Konstsamfundets beslut.²⁰⁶ I de föregående kapitlen kan man konstatera att dessa ekonomiska realiteter också bör sättas i kontext till *Hufvudstadsbladets* ekonomiska svårigheter. Av Konstsamfundets protokoll att döma är det märkbart att *Nya Pressens* ekonomiska situation hamnade i strålkastarljuset på grund av *Hufvudstadsbladets* svällande problem.

När *Nya Pressen* togs upp till diskussion på Konstsamfundets årsmöte 1971 var det i samband med att man diskuterade *Hufvudstadsbladets* ställning inom Konstsamfundet och ägarförhållandet.²⁰⁷ Dessa diskussioner kan kopplas till den kritik som riktades mot *Hufvudstadsbladets* monopolställning i den finlandssvenska tidningsvärlden. Det blev oundvikligt att diskutera saken inom samfundet. Den offentliga debatten nämns även i en av protokollens bilagor. I den dryftas även *Nya Pressens* målsättningar. Lassenius, som författat bilagan, menade att varken *Hufvudstadsbladets* eller *Nya Pressens* målsättningar tidigare preciserats inom Konstsamfundet och borde fastslås.²⁰⁸

Det blir sålunda tydligt att det var i samband med *Hufvudstadsbladets* kris, både den ekonomiska och kritiken mot tidningen, som *Nya Pressen* drogs in i diskussionen. Enligt Lönnfors var det också givet att *Hufvudstadsbladet* var den tidning som var viktigast och måste räddas från den ekonomiska svackan framom *Nya Pressen*.²⁰⁹ Både enligt honom och enligt Häggman ansågs *Nya Pressen* vara i underläge i förhållande till *Hufvudstadsbladet*. Enligt Häggman sågs *Nya Pressen* på många sätt som en gökunge i Konstsamfundets bo.²¹⁰ I den kontexten, där *Nya Pressen* tydligt var i ett slags underläge gällande värde och relevans, var ett beslut att lägga ned tidningen till fördel för *Hufvudstadsbladet*. Detta går förstås hand i hand med Amos Andersons önskan att

²⁰⁶ *Nya Pressen (NP)*, 18.12.1973.

²⁰⁷ Konstsamfundets protokoll, 15.5.1971, Bilaga E; Protokoll 9.11.1971, Bilaga C.

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²¹⁰ Intervju med Lars Erik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

Hufvudstadsbladets utgivande ska vara Konstsamfundets främsta åtagande. På så vis är det förklarligt att *Hufvudstadsbladet* kom i första hand.²¹¹ Dock bör man hålla i minnet de utsagor som gjordes under Konstsamfundets möten, där man åtskilliga gånger kom fram till att en nedläggning inte på kort sikt skulle ha någon avgörande betydelse för hela förlagets förlust.²¹² På så vis kunde man inte helt dra slutsatsen att *Hufvudstadsbladets* ekonomi skulle kunna räddas enbart genom att lägga ned *Nya Pressen*.

Konkurrensförhållandet mellan *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet* var, och är, också svårt att jämföra med andra tidningar, då det på många sätt var säreget. Å ena sidan ägdes båda av Konstsamfundet och båda utgavs av Hufvudstadsbladet Ab. Båda var svenskspråkiga och tävlade således om läsare i samma språkgrupp. Å andra sidan var de olika i sitt slag, den ena morgontidning, den andra eftermiddagstidning, och därav skiljde journalistiken sig avsevärt från varandra. Sålunda kan man utgå från att tidningarna därför även hade sina egna läsare, och eventuellt lästes båda två av samma personer. Enligt undersökningen som gjordes av Finsk Gallup 1972 uppgav 80 procent av *Nya Pressens* läsare att de också läste *Hufvudstadsbladet*, medan 7 procent uppgav att de aldrig läste *Hufvudstadsbladet*. Endast de yngre grupperna avvek från genomsnittet med 70 procent Hufvudstadsbladsläsare och 12 procent som inte alls läste *Hufvudstadsbladet*.²¹³ Därav uppstår frågan om *Nya Pressen* faktiskt konkurrerade om *Hufvudstadsbladets* läsare.

Ett annat orosmoment var som sagt *Nya Pressens* annonsanskaffning. Enligt Per-Erik Lönnfors hade man under de två sista åren av *Nya Pressens* existens jobbat med sträng kostnadsbudgetering och aktiverad annonsförsäljning.²¹⁴ Enligt Ekblad och Sirén hade *Nya Pressen* en egen annonsackvisitör under början av sextioalet, men efter att affärerna börjat gå sämre för *Hufvudstadsbladet* började annonsanskaffningen skötas gemensamt. Dessutom menar de att annonsackvisitörerna i första hand skulle ordna tillräckligt med annonser åt *Hufvudstadsbladet*. Förslag hade lagts fram åt styrelsen hur man skulle kunna öka annonsanskaffningen för *Nya Pressen*, men de ska ha avslagits med tanke på *Hufvudstadsbladets* bästa.²¹⁵ På så sätt går berättelserna isär, eftersom

²¹¹ Tommila & Salokangas 2000, 232.

²¹² Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973.

²¹³ Konstsamfundets protokoll 11.12.1973, Bilaga C.

²¹⁴ Konstsamfundets protokoll 5.12.1973, Bilaga.

²¹⁵ Konstsamfundets arkiv, Ekblad & Sirén 1974.

annonsförsäljningen knappast kan ha aktiverats samtidigt som många fått uppfattningen av att *Nya Pressen* bortprioriterats.

Som ett exempel på detta styvmoderliga förhållningssätt till *Nya Pressen* kan man i verksamhetsplanen för annonsförsäljningen 1971 se att annonsprogrammet varken är fastställt för *Hufvudstadsbladet* eller *Nya Pressen*. En skillnad syns dock i och med att *Nya Pressen* tilldelas endast ett relativt ytligt stycke medan *Hufvudstadsbladets* strategi framförs grundligare och utförligare.²¹⁶ Däremot är det viktigt att minnas att tidningarna var olika till karaktär och *Hufvudstadsbladet* hade en mycket större upplaga. Dessutom skriver Gunnar Fredriksson att kvällspressen skiljer sig från dagspressen eftersom intäkterna främst hämtas från läsarna och inte från annonserna. Under 1970-talet stod till exempel *Aftonbladets* intäkter till 75 procent av tidningsförsäljningen, inte annonsintäkterna.²¹⁷ Då kan man anta att annonserna var till och med viktigare för *Hufvudstadsbladet* än vad de var för *Nya Pressen*. Gustafsson och Hadenius skriver även att det enda sättet för en tidning att dra till sig annonser är genom att höja täckningsgraden på utgivningsorten, och som framkommit är Svenskfinland inte bottenlöst med tanke på läsunderlaget.²¹⁸

På grund av att tidningarna var finlandssvenska är det som sagt svårt att jämföra tidningarnas situation med andra tidningar. Det är vanskligt att jämföra *Hufvudstadsbladet* med finska motsvarigheter, eftersom den på ett sätt var den största finlandssvenska tidningen, men i jämförelse med stora finska tidningar hade den en väldigt liten spridning. Det går heller inte att oproblematiskt jämföra *Hufvudstadsbladet* och *Nya Pressen* med rikssvenska motsvarigheter. Till exempel hade *Aftonbladet* och *Expressen* under perioden 1945–1979 en upplaga som nådde över 500 000. Två andra svenska kvällstidningar, *Nya Dagligt Allehanda* och *Aftonposten*, hade vardera 35 000–40 000 i upplaga då de lades ned.²¹⁹ Det är ändå en upplaga som är flera gånger större än vad *Nya Pressen* någonsin haft. Enligt Lönnfors uppgifter hade till exempel tidningen en medelupplaga på knappt 13 000 år 1972 och prognosen för 1973 var knappt 10 900.²²⁰

²¹⁶ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 30.11.1970, Bilaga 4.

²¹⁷ Fredriksson 1980, 348.

²¹⁸ Gustafsson och Hadenius 1976, 88-89.

²¹⁹ Fredriksson 1980, 349.

²²⁰ Konstsamfundets protokoll 5.12.1973, Bilaga.

Det är tydligt att Konstsamfundet led av ekonomiska problem. *Nya Pressen* var onekligen en ekonomisk belastning, och dess nedläggning var ett försök att rädda Konstsamfundets och *Hufvudstadsbladets* trångmål. I efterhand har dock Konstsamfundets andra ekonomiska bekymmer exponerats, och man har frågat sig om *Nya Pressen* faktiskt var det verkliga problemet i samfundet. Ett annat av Konstsamfundets ägda företag, tryckeriet Tilgmann, flöt kort efter *Nya Pressens* nedläggning upp till ytan som ett mycket större ekonomiskt problem. Enligt Anders G. Lindqvist uppgick Tilgmans förlust till 3,8 miljoner 1972 och 1974 var skuldbördan uppe i hela 70 miljoner.²²¹ Om man jämför *Nya Pressens* förlust med dessa siffror är det uppenbart att Tilgmann var ett betydligt större förlustbringande företag än vad *Nya Pressen* någonsin var. Även Lindqvist konstaterar att *Nya Pressens* öde främst bestämdes på grund av de ekonomiska argumenteten, men att det dock handlade om betydligt blygsammare siffror än i frågan om Tilgmann. Detta menar han kan ha förorsakat en del agg kring *Nya Pressens* nedläggning.²²² Per-Erik Lönnfors konstaterade även att diskussionen om *Nya Pressens* nedläggning kunde ha sett annorlunda ut om han haft kännedom om åt vilket håll Tilgmans ekonomi barkade.²²³ I Lönnfors memoarer, som utkom 1986, håller han dock fast vid att *Nya Pressen* borde ha lagts ned, även om den ekonomiska diskussionen inte borde ha varit den fällande.²²⁴

Enligt Bengt Bergman som skrivit en biografi om Jan-Magnus Jansson, gick *Hufvudstadsbladets* ekonomi åt rätt håll under andra hälften av 1970-talet. Han hävdar att *Nya Pressens* nedläggning var avgörande för tidningsbolagets finanser tillsammans med en radikal nedskärning av personalen från 467 anställda år 1973 till 291 sex år senare. Samtidigt skriver han också att Konstsamfundet år 1976 meddelade att de framöver skulle stötta tidningen med 2 miljoner mark för att täcka tidningens underskott.²²⁵ Med ett sådant tilltag kan man ändå konstatera att *Hufvudstadsbladets* ekonomiska knipa ännu inte var helt obefintlig. Enligt Lindqvist stödde Konstsamfundet *Hufvudstadsbladet* med sammanlagt 16,8 miljoner mark under åren 1971–1979. De bestod dels av direkta inbetalningar, dels som avskrivning av skulder. I slutet av 1970-talet kunde man inte se någon märkbar förändring i tidningens ekonomi. Den hölls på fötter, men någon

²²¹ Lindqvist 2000, 39.

²²² Lindqvist 2000, 54-55.

²²³ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²²⁴ Lönnfors 1986, 62.

²²⁵ Bergman 2004, 135, 138.

framgångssaga skulle den inte vara förens först på 1990-talet efter depressionsåren då en ordentlig vändning faktiskt inträffade.²²⁶ Således kan man ifrågasätta om *Nya Pressen* faktiskt var en så stor börda för *Hufvudstadsbladet* och huruvida det faktiskt var nedläggningen som till slut hjälpte morgontidningen på fötter.

Det bör även påpekas att den breda ekonomiska diskussionen endast framkommer i Konstsamfundets protokoll. I den allmänna debatten framkom inga eller väldigt diffusa argument för samfundets beslut, förutom att *Nya Pressen* gick med en betydande förlust. På så vis hamnade Konstsamfundet i skottelden när den allmänna debatten tog vid i den finlandssvenska tidningsvärlden. När Konstsamfundet diskuterade *Nya Pressens* framtid 1971 var allmänheten medveten om diskussionen, men efter att beslutet tagits om att fortsätta ge ut tidningen åtminstone två år till hade problemet inte lyfts upp i medierna igen. Sålunda kom det som en överraskning för många att nedläggningsbeslutet togs, både för allmänheten men också delvis för tidningens redaktion.

²²⁶ Lindqvist 2000, 56, 58.

5. Tidningsdebatten

En annan aspekt av hela nedläggningen av *Nya Pressen* är den omedelbara åsiktsstorm som tog vid efter att Konstsamfundet publicerat sin kommuniké i den berörda tidningen den 18 december 1973. En häftig tidningsdebatt som engagerade hela Svenskfinland uppstod. Händelsen uppmärksammades också i viss mån på finskt håll. Tidningsdebatten utspelade sig från och med att kommunikén publicerats fram till att tidningen utkom för sista gången den 28 februari 1974. Debatten fortsatte också till en viss del efter att *Nya Pressen* upphört att utkomma.

Ett stort antal artiklar publicerades gällande *Nya Pressens* öde, och bland dessa kan man skönja vissa teman som förekom flitigare än andra. I detta kapitel kommer jag att diskutera dessa teman och varför just de var relevanta i debatten. Utöver detta kommer även vissa enskilda personers deltagande att dryftas i sådana fall där jag ansett det vara väsentligt. Härnäst kommer således de politiska beskyllningarna, Konstsamfundets tystnad kring händelsen och fruktan för en finlandssvensk domänförlust, som man skulle kalla det med nutida begrepp, diskuteras. Först ska jag diskutera Konstsamfundets ekonomiska motiv som även de debatterades ihärdigt.

5.1 De krassa ekonomiska realiteterna

Vi har på NP kämpat oförtrutet mot svårigheterna. Vi har trott på vår uppgift som finlandssvensk kvällstidning. Vi har trott på möjligheterna att rida ut stormen. Vi har inte svikits av läsarna, tvärtom de har visat oss en trohet för vilken vi är tacksamma. Men arbete, tro och trohet kommer blott alltför ofta till korta mot kalla, hårda, krassa ekonomiska realiteter.²²⁷

Så skrev *Nya Pressens* redaktion den 18 december 1973 i samma tidning som nedläggningsbeslutet meddelades. Under artikeln finns ingen underskrift och därav blir intrycket att dessa ord skulle representera hela redaktionen. I detta skede var det blott dystra stämningar och man lät åtminstone den hänsynslösa ekonomin vara motiveringen i den egna tidningen. Däremot blev det snabbt tydligt att alla inte delade tilltron till dessa argument. Samma artikel behandlade ytterligare tidningsdödens härjningar som drabbat hela västvärlden och omläggningen av distributionssystemet. Ett uns av bitterhet går att skönjas i antydandet att tidningen inte skulle få komma att åtnjuta de positiva

²²⁷ NP, 18.12.1973.

verkningarna av den tekniska revolutionen i och med övergången till fotosättning, vilket de varit först med att genomföra av Hufvudstadsbladet Ab:s tidningar.²²⁸

Bland de två redaktionsmedlemmarna som jag har intervjuat, skiljer sig upplevelserna av nedläggningen. Maryelle Lindholm menade att man efter 1971, då nedläggningen diskuterades första gången inom Konstsamfundet, fått tillbaka hoppet om att utgivningen av *Nya Pressens* skulle fortsätta. Enligt henne var man inom redaktionen ändå ständigt orolig för ett nytt negativt beslut.²²⁹ Häggman menade i sin tur att det definitiva beslutet kom som en chock, eftersom man trott att hotet varit över efter diskussionen 1971.²³⁰ Hur pass medveten redaktionen var gällande den stundande nedläggningen är på så sätt svårt att avgöra. Enligt Häggman hade chefredaktören von Bonsdorff berättat om Konstsamfundets diskussion för honom. von Bonsdorff ska inte ha uppfattat hotet som allvarligt efter det första mötet den 5 december 1973, och inte heller informerat resterande redaktion om saken. Häggman menade att det var först efter mötet den 11 december som von Bonsdorff ska ha börjat förstå allvaret i Konstsamfundets överläggningar. Som sagt var von Bonsdorff inte närvarande på det sista mötet.²³¹

Oavsett hur medveten *Nya Pressens* redaktionskår var, så fick allmänheten ta del av beskedet den 18 december 1973 då kommunikén publicerades i anslutning till en artikel skriven av Eirik Udd. Udd intervjuade Konstsamfundets vd Carl Olof Tallgren som trots allt menade att *Nya Pressen* haft en stabil upplaga kring 11–12 000 och att annonsintäkterna ökat. ”Men det räcker inte. En upplaga på minst 20 000 skulle vara absolut nödvändig för att vi skulle kunna ge ut NP i nuvarande form.”²³² Detta uttalande är av stor betydelse, eftersom Lassenius ett halvår tidigare sagt att *Nya Pressen* skulle behöva en upplaga på minst 12 000 för att balansera utgifterna och intäkterna.²³³ I de tidigare kapitlen har jag dryftat Konstsamfundets möten, och inte i något av protokollen finner jag grund för Tallgrens uttalanden. Därav är det svårt att avgöra huruvida hans uttalande baserade sig på verkliga uträkningar. Dock får man ändå en uppfattning av att

²²⁸ *NP*, 18.12.1973; Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019; Maryelle Lindholm, Helsingfors 17.1.2019.

²²⁹ Intervju med Maryelle Lindholm, Helsingfors 17.1.2019.

²³⁰ Intervju med Larserik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

²³¹ *Ibid.*

²³² *NP*, 18.12.1973.

²³³ Konstsamfundets protokoll, 14.6.1973, Bilaga D.

Konstsamfundet inte riktigt kommit överens om hur och vad man skulle kommunicera utåt angående *Nya Pressens* nedläggning och vilka siffror som gällde.

Tallgren kunde alltså inte meddela några exakta siffror som går att jämföra med Konstsamfundets protokoll. Senare skrev dessutom Lönnfors att en kvällstidning behöver en upplaga på minst 150 000 för att inte gå med förlust.²³⁴ Sålunda är det intressant att siffran 20 000 överhuvudtaget nämndes, och varifrån den siffran togs. Tallgren kunde även ha gett en mer exakt siffra på upplagan som den var vid nedläggningen, men även denna information hölls svävande. Redan i detta skede kan man se att man inom Konstsamfundet var villrådiga och osäkra i sina uttalanden, och detta kom att vara ett genomgående fenomen i den kommande debatten. Allmänheten visade stort ogillande mot samfundets fåordiga uttalanden.

Dagen efter beskedet, alltså den 19 december 1973, satte debatten igång runtom bland landets svenskspråkiga, och också finskspråkiga, tidningar.²³⁵ Den omedelbara responsen var dyster och beklagande, men desto fler dagar som passerade blev tonen allt mer färgad och allt fler röster började antingen ifrågasätta Konstsamfundets beslut eller sympatisera med dem. Diskussionen blev till viss del ett smutskastande av de olika åsikterna i de olika tidningarna. Man kan också skönja att vissa tidningar, speciellt *Hufvudstadsbladet*, förhöll sig mycket försiktiga i debatten.

I *Hufvudstadsbladet* menade C-O. Tallgren att *Nya Pressens* nedläggning främst skulle ses som en omläggning än en nedläggning, och att man i stället undersökte möjligheten att ge ut ett lokalt annonsblad i Esbo, Vanda och Grankulla. Han hävdade även att kostnaderna för denna tidning skulle bli mycket lägre. Detta möjliggjorde att samfundet skulle ha råd att experimentera vidare ifall ”experimentet slår slint”.²³⁶ Enligt Konstsamfundets bilagor verkar man redan i januari 1974 ha undersökt dessa möjligheter vid *Hufvudstadsbladet*. Ett förslag var att göra om *Hufvudstadsbladets* ”Lördagsextra” och öka det lokalt betonade innehållet. Tidningen skulle i början utkomma en gång i veckan.²³⁷ Detta blad skulle således vara i stark anknytning till *Hufvudstadsbladet*. Då

²³⁴ Lönnfors 1986, 55.

²³⁵ Ex. *NP*, 19.12.1973; *VBL*, 19.12.1973; *HBL* 19.12.1973.

²³⁶ *NP*, 18.12.1973; *Hufvudstadsbladet (HBL)*, 19.12.1973.

²³⁷ Konstsamfundets protokoll, bilaga 31.1.1974.

kan man dra slutsatsen att morgontidningen skulle dra nytta av ett sådant tilltag. Hur denna planering framskred framkom dock inte i pressdebatten. (Mer om *Extran* på s.63)

En del tidningar verkade möta beslutet med tilltro till Konstsamfundet. Till exempel *Åbo Underrättelser* skrev att de beklagade beskedet, men förstod tanken bakom ett lokalblad. Artikeln handlar desto mer om hur *Åbo Underrättelser* ”sörjer en kollega men ämnar själva leva vidare”²³⁸. Uttrycket anknyter till tanken om den härjande tidningsdöden. *Hufvudstadsbladet* beklagade även *Nya Pressens* öde, men drog ändå mer åt ett positivt håll gällande Konstsamfundets visioner om ett lokalt annonsblad.

Enligt *Hufvudstadsbladet* var samfundets motivering skäligt och de bedrövades mer allmänt över alla de tidningar som gått i graven efter andra världskriget.²³⁹ *Hufvudstadsbladet* var även den tidning vari det i början av debatten aldrig tydligt framkom att det handlade om en nedläggning. Tidningen skrev inte ut att det handlade om nedläggning utan i stället om en omläggning. Det kan innebära att man försökte värja sig från den debatt som var ofrånkomlig, och att man på så sätt försökte förminska själva nedläggningen till något mindre dramatiskt. Huruvida de försökte hålla en enad front med Konstsamfundet angående händelsen är svårt att avgöra, men högst troligt.

Den svenskspråkiga tidning som kanske gick hårdast fram med kritik riktad mot Konstsamfundets argument var *Vasabladet*. En rad insändare och ledare som behandlade *Nya Pressens* nedläggning dök upp i tidningen, och *Vasabladets* chefredaktör Birger Thölix hade en del åsikter gällande behandlingen av tidningen.²⁴⁰ Han konfronterade bland annat Per-Erik Lönnfors i en artikel, där man snarast kan tolka texten som en slags konflikt mellan de två tidningsmännen. De ekonomiska siffrorna diskuterades, där Lönnfors argumenterade för att bokslutet visat förlust oavsett hur man räknat, medan Thölix förhöll sig misstänksam till dessa siffror.²⁴¹ Den 21 december publicerade *Vasabladet* en annan artikel där skribenten menade att det hör till vanlig praxis att en ny företagsledning får ta över nedläggningar, och att det känns fel att tala om tidningsdöden när det gäller *Nya Pressen*.

²³⁸ *Åbo Underrättelser (ÅU)*, 19.12.1973.

²³⁹ *HBL*, 19.12.1973.

²⁴⁰ *Vasabladet (VBL)*, 19–21.12.1973.

²⁴¹ *VBL*, 20.12.1973.

Det ger ett intryck av att NP kläms till döds av upplagespiralen, det faktum att större tidningar på en utgivningsort får fler annonser som möjliggör fler sidor och mera annonser tills konkurrenterna har ätits upp. NP har närmast en monopolställning på marknaden.²⁴²

Skribenten fortsätter med att hävda att *Nya Pressen* borde ha getts ett nådår med öppen redovisning, ett förslag som även framkommer i andra tidningars inlägg angående *Nya Pressen*.²⁴³ Förslaget dryftades även under debattkvällen på Arbis i januari 1974, som kommer presenteras senare.²⁴⁴ Med detta menar skribenten att *Nya Pressen* var den enda finlandssvenska kvällstidningen på marknaden, och det fanns sålunda ingen annan tidning som konkurrerade om exakt samma läsare.

Även *Borgåbladet* förhöll sig kritisk mot Konstsamfundet. En skribent ansåg att kvällstidningar allmänt behandlats styvmoderligt av staten.²⁴⁵ Detta syftade antagligen på att kvällstidningar inte hade möjlighet att erhålla presstöd eftersom de mestadels såldes som lösnummer.²⁴⁶ Förståelse visades för de ekonomiska problemen som fanns inom *Nya Pressens* verksamhet, men skribenten frågade sig ändå om Konstsamfundet faktiskt försökt sitt bästa med att sälja *Nya Pressen*. Hen gick så långt som att till och med ifrågasätta om samfundet satsat på rätt häst, eller om de egentligen borde ha satsat mer på *Nya Pressen* och mindre på *Hufvudstadsbladet*.²⁴⁷

Eftersom kvällspressen var på uppmarsch i övriga Norden vid den här tiden, kan skribenten i *Borgåbladet* ha syftat på detta.²⁴⁸ Samtidigt som upplagorna gick nedåt för *Nya Pressen* gick det bara bättre och bättre för den finska motsvarigheten *Ilta-Sanomat*. Enligt Perko och Tommila nådde tidningen 100 000 upplagor i slutet av 1970-talet.²⁴⁹ Man bör också jämföra situationen i Sverige under samma period. Enligt Fredriksson var 1971 det absoluta toppåret för försäljningen av dagstidningar i Sverige under perioden 1945–1979.²⁵⁰ Det är samma år som man på allvar började prata om en nedläggning av *Nya Pressen*.

²⁴² *VBL*, 21.12.1973.

²⁴³ *VBL*, 21.12.1973.

²⁴⁴ *NP*, 15.1.1974.

²⁴⁵ *BBL*, 20.12.1973.

²⁴⁶ *HBL*, 28.2.1974.

²⁴⁷ *BBL*, 20.12.1973.

²⁴⁸ Gustafsson & Hadenius 1976, 10-11.

²⁴⁹ Perko & Tommila 1988, 213.

²⁵⁰ Fredriksson 1980, 349.

5.2 Åtgärden har intet med politik att skaffa

Som tidigare dryftats hade *Nya Pressens* journalistiska grepp varit mål för kritik rätt länge. Meningsskiljaktigheterna mellan eftermiddagstidningen och *Hufvudstadsbladet* var också en realitet, även om det enligt Lönnfors i stor mån handlade om personlig antagonism.²⁵¹ När man inom Konstsamfundet 1971 diskuterade båda tidningarna, försökte man formulera tidningarnas målsättningar och deras ställning inom Konstsamfundet. *Hufvudstadsbladets* linje diskuterades mycket mer ingående, och linjen var till viss del motsägelsefull. Lassenius presenterade den i en bilaga som var många sidor, och citerade i stort sett Steinbys tidigare skrivna linje. Lassenius menade bland annat att *Hufvudstadsbladet* var obunden av partipolitiska intressen men ”dess liberala linje innebär avståndstagande från socialistiska ideologier och från alla ytterlighetsriktningar till vänster och höger”.²⁵² *Nya Pressens* linje togs även upp i samma bilaga och formulerades endast med denna mening som hade myntats vid tillsättningen av den nya chefredaktören Henrik von Bonsdorff år 1966:

Tidningen skall vara en borgerlig svensk tidning, öppen för nya strömningar, en opinionsbildande nyhetstidning med högaktuella reportage, men även med populärt och lätt innehåll samt kultur i kondenserad form.²⁵³

Den riktgivande meningen understryker att tidningen ska vara borgerlig, precis som *Hufvudstadsbladet*. Det är kring denna formulering om borgerlighet som mycket av tidningsdebatten tog fasta på. Höll *Nya Pressen* sig tillräckligt mycket till riktlinjen, eller blev tidningen för obekvämt för Konstsamfundet? Rent omfångsmässigt är det tydligt att mer krut hade lagts på att precisera *Hufvudstadsbladets* riktlinjer och målsättningar. Det förstärker uppfattningen av att morgontidningen var av större relevans för Konstsamfundet än vad eftermiddagstidningen var. Det faktum att *Nya Pressens* riktlinjer endast framfördes som en enda mening i jämförelse med åtskilliga sidor för *Hufvudstadsbladet* påvisar starkt detta. Dessutom visar det också på en nonchalans gentemot *Nya Pressen*. Man får uppfattningen av att den behandlades lite som ett

²⁵¹ Lönnfors 1986, 59; Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²⁵² Konstsamfundets protokoll, 15.5.1971, Bilaga E.

²⁵³ Ibid.

sidoprojekt av Konstsamfundet. Lönnfors sade också att det fanns en allmän uppfattning på *Hufvudstadsbladet* om att *Nya Pressen* åt upp huvudproduktens resurser.²⁵⁴

Som sagt kritiserades både Konstsamfundet och *Hufvudstadsbladet* i samband med *Nya Pressens* öde. Redan den 19 december 1973 publicerade *Vasabladet* en artikel skriven av *Nya Pressens* journalist Lars Erik Häggman där han i hårda ordalag ifrågasatte den faktiska orsaken bakom samfundets beslut. Han menade att man på redaktionen fått intrycket av att allting nog kommer att ordna sig, och att faran var över. Detta menade han att Tallgren låtit påskina en vecka tidigare i riksdagen.²⁵⁵ Vidare undrade han hur det kunde vara möjligt att man nu skulle börja trycka ett annonsblad, fyllt med annonser som *Hufvudstadsbladet* aldrig låtit *Nya Pressen* få ta del av. Han menade även att professionella annonsanskaffare erbjudit sig att höja *Nya Pressens* annonsintäkter, men att dessa hade avvisats. Han menade också att Yhtyneet Kuvalehdet indirekt dödat *Nya Pressen* genom att börja låta *Iltaset* tryckas hos *Hufvudstadsbladet* i stället för *Nya Pressen*. Vidare spekulerade han att kommunikén, som han kallade kryptisk, gett en helt annan bild av situationen än den som försiggått på mötet. Häggman menade att Edward Andersson, styrelsemedlem i Konstsamfundet, lett attacken mot *Nya Pressen*. Han fortsatte så här:

Tidningen är vänstervriden. I den finns inget för borgerliga läsare, hette det. Och Anders Cleve stämde in i kören. Inte heller Erik Sarlin lär ska ha haft någonting emot kommentaren. T.o.m. Harald Teir pratade om vänstervridning. Trots att ingen på NP är medlem av kommunistpartiet. Och bara en är sosse.²⁵⁶

Hans slutkläm innehöll frågan huruvida beslutet egentligen var politiskt. Varför skulle annars von Bonsdorff bli tillfrågad av samfundet om tidningens politiska linje, frågade han sig.²⁵⁷ Påpekas bör att det inte finns något belägg för att diskussionen om vänstervridenhet ägt rum, eftersom detta inte går att utläsa ur Konstsamfundets protokoll. Protokollen nämner inte heller något annat som går att tolkas politiskt.²⁵⁸ Enligt Lönnfors krävde speciellt medlem Harald Teir en veckoersättare för *Nya Pressen*.²⁵⁹ I Konstsamfundets protokoll framkommer också detta antydande och man får

²⁵⁴ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

²⁵⁵ *VBL*, 19.12.1973; Konstsamfundets arkiv, Ekblad och Sirén 1974, 12.

²⁵⁶ *VBL*, 19.12.1973.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

²⁵⁹ Lönnfors 1986, 70.

uppfattningen om att han är kritiskt inställd till en nedläggning ännu under det nästsista mötet.²⁶⁰ Eftersom Häggman inte var på mötet kunde han inte själv ha tagit del av dessa utsagor, vilket betyder att någon på mötena i så fall skulle ha berättat det för honom. Rimligtvis kan det inte ha varit von Bonsdorff eftersom han inte var med på det sista mötet, utan i så fall skulle det vara Jan-Magnus Jansson. Enligt Häggman var han och Jansson goda vänner, och på så vis kan infon ha spridits så. Om så är fallet innebär det att inte alla Konstsamfundetsmedlemmar understödde en nedläggning av *Nya Pressen* i lika hög grad. Per-Erik Lönnfors uppgav också att han senare fick höra ”på stan” att Jan-Magnus Jansson skulle ha motsatt sig nedläggningen av *Nya Pressen*, men det var inget som Jansson uttryckt på mötena eller i offentligheten.²⁶¹

Flera av dem som Häggman nämner i *Vasabladets* artikel var alltså inte med på det sista beslutande mötet. Dessutom menade han knappast Anders Cleve, utan Nils Cleve. Häggman menade själv att luddigheten i texten antagligen beror på att han syftade till flera möten, och inte endast det slutliga mötet.²⁶² Det förklarar i så fall att personerna inte närvarat, men däremot finns det heller inget som kopplar dessa personer till uttalanden om vänstervridenhet i de tidigare protokollen.

Häggmans artikel eldade på debatten och till exempel *Arbetarbladet* kommenterade Häggmans utsago. De resonerade kring huruvida nedläggningen av *Nya Pressen* var det första tecknet på en rättning högerut inom Sfp efter Georg C. Ehrnrooths utträdan ur partiet.²⁶³ Ehrnrooth var en erkänd politiker som stod i opposition till president Urho Kekkonen och ”finlandiseringen”. Efter utträdet i slutet av 1973 bildade han ett eget parti, Konstitutionella folkpartiet.²⁶⁴ Sjuttioalet var också en utmanande tid på annat sätt för Sfp. Den allmänna radikaliseringsen gjorde att det var svårt att hålla kvar ungdomarna i partiet. Det var svårt att inte avvika allt för mycket från partiets borgerliga linje och samtidigt vara tillräckligt radikal för att locka ungdomen. Många som redan valt Sfp lockades senare av minoritetskommunisters budskap.²⁶⁵ Att det var just Lars Erik Häggman som startade denna debatt kan ha att göra med att han under 1970-talet var

²⁶⁰ Konstsamfundets protokoll, 11.12.1973.

²⁶¹ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²⁶² Komplettering av intervju med Lars Erik Häggman, 28.10.2019.

²⁶³ *Arbetarbladet (ABL)*, 21.12.1973.

²⁶⁴ Sandberg 2006, 63-64, 75, 83.

²⁶⁵ Berggren & Lydén 2009, 163.

starkt vänstersinnad. År 1973 var Larserik Häggman arbetsutskottets ordförande i Svensk Ungdom och hörde till vänsterkanten inom förbundet. Camilla Berggren och Marianne Lydén skriver att han fick sparken från sin tjänst eftersom han ”ansågs helt enkelt för radikal och hade onormalt goda kontakter till Sovjetunionen.”²⁶⁶

I januari publicerade *Arbetarbladet* en annan artikel om *Nya Pressen* som menade att ”tidningens linje var så liberal och frisinnad att inte ens de mest liberala och frisinnade svenska folkpartister kunnat tåla den”. Den kritiserade således även *Nya Pressen* till viss del, men menade att den ändå var den enda svenskborgerliga tidning som överhuvudtaget rört arbetarrörelsens idédebatt. Samtidigt fördömdes Konstsamfundet på grund av deras dubbelmoral gällande press- och åsiktsfrihet. Vidare fick *Hufvudstadsbladet* på näsan för att tysta ner vänsterorganisationer och socialdemokratiska politiker samt för att gå Sfp:s ärenden.²⁶⁷ Det är intressant i sig att Konstsamfundet vågade göra ett så drastiskt beslut som att lägga ner *Nya Pressen* med tanke på hur kritiserad samfundet blivit de senaste åren gällande just dessa teman.²⁶⁸

Häggmans artikel i *Vasabladet* fick sålunda en betydande roll i den debatt som präglade *Nya Pressens* nedläggning. Detta trots att till och med chefredaktör von Bonsdorff skrev en artikel i *Vasabladet* där han motsatte sig Häggmans spekulationer. Han menade att Häggmans konklusion var orimlig, eftersom von Bonsdorff själv blivit ombedd av Konstsamfundet att framlägga tidningens målsättningar redan i juni 1973, vilket han ansåg vara naturligt. Han ställde sig bakom samfundet i ärendet och konkluderade:

Åtgärden har alltså intet med politik att skaffa. Den vittnar däremot om hur ansvarsfullt ägarsamfundets medlemmar tog på sin uppgift i det här fallet. [...] Hade Konstsamfundet önskat lägga om NP:s officiella politiska linje, hade det ju varit enkelt att ge chefredaktören respass.²⁶⁹

von Bonsdorffs slutsats var således att beslutet enbart baserat sig på ekonomiska grunder. Han menade att Häggmans uppgifter var missvisande och gav en falsk bild av det verkliga händelseförloppet, ”i vart fall vid de sammanträden där jag var närvarande som sakkunnig”.²⁷⁰ Som konstaterats tidigare, var von Bonsdorff inte med på det sista

²⁶⁶ Berggren & Lydén 2009, 162-163.

²⁶⁷ *ABL*, 14.1.1974.

²⁶⁸ T.ex. Bruun, Knekt & Rotkirch 1971.

²⁶⁹ *VBL*, 21.12.1973.

²⁷⁰ *VBL*, 21.12.1973.

beslutande mötet, och på så vis kunde han förstås inte veta vad som sagts där. Häggmans och von Bonsdorffs yttranden leder till slutsatsen att det inom den egna redaktionen fanns olika syn på händelsen och dess orsaker. I protokollet för det beslutande mötet finns det heller ingen motivering för uteslutandet av von Bonsdorff.²⁷¹ Sålunda kan man dra slutsatsen att man i Konstsamfundet antingen inte ville ha honom där, eller att man i princip redan tagit beslutet om nedläggningen, och att man därför inte behövde hans perspektiv på spörsmålet längre. Oavsett alternativ är det tydligt att det var ett avsiktligt beslut att utelämna honom från beslutsprocessen.

Häggman menade att von Bonsdorff var omtyckt bland *Nya Pressens* journalister, och att det inte var frågan om att von Bonsdorff inte skulle ha stått bakom sina medarbetare i denna fråga. Däremot bör man observera att von Bonsdorff fått löfte om att få återvända till *Hufvudstadsbladet*, där han tidigare jobbat som andre chefredaktör, om det av någon anledning skulle bli aktuellt.²⁷² Sålunda återgick von Bonsdorff till *Hufvudstadsbladet* som biträdande chefredaktör efter *Nya Pressens* nedläggning.²⁷³ Följaktligen blir konklusionen att han personligen inte skulle ha lidit avsevärt av en nedläggning. På så sätt var nedläggningsbeslutet knappast lika ödesdigert för hans egen del som det kan ha uppfattats bland de övriga redaktionsmedlemmarna. Enligt Per-Erik Lönnfors var von Bonsdorff även en del av de så kallade ”kretsarna”, där bland annat *Hufvudstadsbladets* chefredaktör Torsten Steinby ingick. Detta sällskap ska ha träffats över middagar och pratat om bland annat *Hufvudstadsbladet* och Konstsamfundet²⁷⁴, och sålunda är det inte helt osannolikt att von Bonsdorff var medveten redan i ett tidigt skede om vad som höll på att ske inom Konstsamfundet.

I efterhand kunde inte Häggman förnimma att debatten handlat om politik i sig utan mer om yttrandefrihet och bristen på bred kultursyn. Han menade att många såg nedläggningen av *Nya Pressen* som ett slags konservatismens övertag. Ytterligare menade han att det inom *Nya Pressens* redaktion fanns en politisk bredd, och således även

²⁷¹ Konstsamfundets protokoll, 17.12.1973.

²⁷² Intervju med Lars Erik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

²⁷³ Steinby 1982, 391.

²⁷⁴ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

konservativa, som enligt honom var positivt. Enligt Häggman fanns inte motsvarande bredd på *Hufvudstadsbladet*.²⁷⁵

5.3 Konstsamfundets tystnad provocerar

Ett genomgående tema i kritiken mot Konstsamfundet var avsaknaden av debatt och möjlighet för läsarna att säga sin åsikt om saken innan det slutliga beslutet fattades. Därför debatterades saken i stället i efterhand, i tidningarna, i radion och också i tv.²⁷⁶ Det ordnades till och med en debattkväll vid Arbetarinstitutet den 14 januari 1974. Det var en öppen tillställning som bland annat ordnades av rektor Märta Tikkanen, som agerade moderator.²⁷⁷ Många välkända namn var på plats, bland annat personer från *Nya Pressens* redaktion, Konstsamfundsmedlemmar och representanter från *Hufvudstadsbladet*. Ytterligare befann sig till exempel politiker och journalister som Georg C. Ehrnrooth, Ralf Friberg och Nils-Börje Stormbom på plats. Av *Nya Pressens* referat av tillställningen att döma var det en livlig diskussion med allvarliga men också rent sarkastiska inslag.²⁷⁸

Konstsamfundet och *Hufvudstadsbladets* representanter, C. O. Tallgren och Per-Erik Lönnfors, blev starkt kritiserade under kvällen. Lönnfors menade att han inte kommit dit för att debattera, kritisera eller försvara beslutet, utan han ville endast förklara de fakta som låg bakom. Tallgren menade att även samfundet beklagade beslutet, men menade att det var viktigt att slå håll på myten om Konstsamfundets ofantliga rikedomar.²⁷⁹ Detta var även något som Lönnfors framhöll när han senare intervjuades till denna avhandling. Enligt honom måste något radikalt ske för att förkasta den snedvridna bilden av Konstsamfundets obegränsade förmögenhet.²⁸⁰

Tallgren underströk också att samfundets primära uppgift var att ge ut *Hufvudstadsbladet*, som förstås var i enighet med Amos Andersons vilja.²⁸¹ Tolkningen av Andersons vilja är dock inte entydig. Eftersom Anderson skrev fler än ett testamente, är det inte helt enkelt att exakt veta vad han skulle ha gjort i en dylik situation. Enligt Kim Björklund var det i och med Konstsamfundets målsättningsdebatt under slutet av 1960- och början av 1970-

²⁷⁵ Intervju med Lars Erik Häggman, Helsingfors 10.1.2019.

²⁷⁶ Lönnfors 1986, 61.

²⁷⁷ *NP*, 15.1.1974.

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ *NP*, 15.1.1974.

²⁸⁰ Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019.

²⁸¹ *NP*, 15.1.1974; Lindqvist 2000, 18-19.

talet som betoningen på att utgivningen av *Hufvudstadsbladet* var Konstsamfundets främsta åtagande stärktes. Till de primära uppgifterna hörde även upprätthållandet av Amos Andersons konstmuseum och mönstergården Söderlångvik. Björklund menar att andemeningen i Andersons testamente var att man skulle sträva till att aktierna i fastigheter och industriföretag inte skulle säljas, om det inte verkligen var nödvändigt. Björklund betonar ändå betydelsen av Andersons formulering i sitt första testamente: ”Tidningen Hufvudstadsbladet och all därtill hörande verksamhet bör av stiftelsen upprätthållas och bedrivs enligt affärsmässiga principer”.²⁸² Vetskapen om dessa ”affärsmässiga principer” verkar således ha bidragit till att man inom Konstsamfundet gjorde sig beredd på att avsluta förlustbringande verksamhet, det vill säga också *Nya Pressen*.

Precis som Häggman menat i sina inlägg i pressdebatten så menade han även under diskussionskvällen att det var svårt att debattera nedläggningen då ingen hade insyn i Konstsamfundets finanser. Uttalandet fick bifall. Ralf Friberg menade att det var fel att ”10 självvalda gubbar ska handha en finlandssvensk kulturuppgift”.²⁸³ När ännu Anderson själv var ordförande för samfundet var det dock endast två till tre andra män som satt i styrelsen. Några fler hade sålunda fått inträde sedan den tiden, vilket också Tallgren kontrade med.²⁸⁴ Frågan huruvida det var möjligt att kalla det kommande annonsbladet för kulturverksamhet ställdes också, men fick tyvärr inget svar.²⁸⁵ Denna fråga var dock väldigt relevant i skenet av Amos Andersons önskan att Konstsamfundet skulle verka som kulturfrämjare.²⁸⁶

Ett annat genomgående fenomen för debatten på *Arbis*, men som också framkom i tidningsdebatten, var utomståendes försök att rita upp *Nya Pressens* ekonomiska resultat. Nils-Börje Stormbom, då generalsekreterare för Nordvision, hade också ritat upp en modell, vilken han presenterade på *Arbis*. Modellen visade på att tidningen borde ha gått med 376 200 mk i vinst. Varifrån han tog sina uppgifter framkommer inte, endast att han utgått från en så kallad ”normalmodell”. Lönnfors menade att detta inte var relevanta siffror och förklarade *Nya Pressens* förlust med en svår och dyr distribution och att många

²⁸² Kim Björklund, skriftligt meddelande 9.10.2019.

²⁸³ *NP*, 15.1.1974.

²⁸⁴ Lindqvist 2000, 21; *NP*, 15.1.1974.

²⁸⁵ *NP*, 15.1.1974.

²⁸⁶ Lindqvist 2000, 15-19.

tusen exemplar kom i retur varje dag. För att få ut tidningen till 11 000 köpare måste det tryckas 18 000 exemplar menade han, vilket han senare också tar upp i sin bok.²⁸⁷

Även *Nya Pressens* budget diskuterades. Kapitel 3 diskuterar problematiken kring *Nya Pressens* budget, och där nämnde jag även Kertil Bruuns, medförfattare till *Hufvudstadsbladet – partilös partitidning*, kommentar om att kostnaderna för *Nya Pressen* verkade märkliga. I samband med att han skrivit den kritiserande boken om *Hufvudstadsbladet* 1971 hade han fått höra av Konstsamfundets vd Tor-Erik Lassenius att det var omöjligt att skilja på kostnaderna för *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet*. Att man nu plötsligt kunde göra det verkade tvetydigt.²⁸⁸

Av de uppgifter som framkommer i *Nya Pressens* referat av debattkvällen är det tydligt att *Nya Pressen* fick ett starkt stöd av både debattörerna och även av publiken. Det blir också tydligt att Konstsamfundet och *Hufvudstadsbladets* representanter försattes i en trängd situation, och många av de frågor som ställdes förblev obesvarade, även om de stod upp för beslutet så gott de kunde. Både Lars Erik Häggman och Per-Erik Lönnfors delade minnet av att det var Lönnfors som fick stå för hela skulden för nedläggningen, och Konstsamfundet var mestadels återhållsam, även om Lönnfors ansåg att Tallgren rakryggat uppbäckade beslutet.²⁸⁹ Det är även tydligt att Lönnfors efter debatten på Arbis inte längre uttalade sig angående nedläggningen, åtminstone inte i tidningarna.

5.4 Skandal för finlandssvenskheten

Ett annat hett debatterat ämne i tidningarna var *Nya Pressens* roll som en finlandssvensk kulturinstitution. Nedläggningen av tidningen blev hela Svenskfinlands angelägenhet och diskussionen fördes till och med i Folktinget, som diskuterade tidningsdöden som en konsekvens av händelsen.²⁹⁰ Olika argument fördes fram i tidningarna, som på ett eller annat sätt lyfte *Nya Pressens* betydelse för den finlandssvenska kulturens fortlevnad.

Ett argument som förekom i tidningspressen var att en finlandssvensk eftermiddagstidning behövdes som balans till den finska arbetsmiljön och de finska

²⁸⁷ *NP*, 15.1.1974; Lönnfors 1986, 54; 61; Konstsamfundets protokoll, 5.12.1973, Bilaga.

²⁸⁸ *NP*, 15.1.1974.

²⁸⁹ Lönnfors 1986, 61; Intervju med Per-Erik Lönnfors, Helsingfors 7.1.2019; Lars Erik Häggman 10.1.2019.

²⁹⁰ *NP*, 17.1.1974.

eftermiddagstidningarna.²⁹¹ Den domedagstankegång som var rådande i de finlandssvenska kretsarna kring 1970-talet syns mycket tydligt i denna debatt och *Nya Pressen* blev en symbol för det sjunkande skepp som finlandssvenskheten upplevdes vara.²⁹² Som bakgrund till dessa tankegångar fanns också en diskussion under andra hälften av 1960-talet om språkundervisningen i grundskolan. Förslaget var att svenskan skulle få ställning som endast tillvalsämne i högstadiet. Göran von Bonsdorff och Henrik Ekberg skriver att till exempel Jan-Magnus Jansson framhöll att detta var ett rikspolitiskt problem som gällde hela landets kulturella orientering. Sfp gick ändå till slut segrande ur debatten.²⁹³

I *Nya Argus* skrev man att det korta lönsamhetstänkandet hos Konstsamfundet på sikt skulle bli en bumerang för finlandssvenskarna i Helsingforsregionen. Avsaknaden av *Nya Pressen* skulle leda till att finlandssvenskarna skulle börja läsa finska eftermiddagstidningar i stället. Detta menade skribenten att i slutändan skulle resultera i att svenskspråkiga så småningom också skulle börja läsa finska morgontidningar, vilket skulle komma att påverka de svenska morgontidningarna negativt, speciellt *Hufvudstadsbladet*. De hävdade således att *Nya Pressen* fungerat som en slags skyddsmur för *Hufvudstadsbladet*. De gick så långt som att beskylla Konstsamfundet för att uttryckligen bidra till förfinskningen i Helsingforsregionen.²⁹⁴ Dessutom menade många att *Nya Pressen* haft en betydande andel finskspråkiga läsare, som nu skulle bli utan svenskt komplement, eftersom de knappast skulle mäktat läsa till exempel *Hufvudstadsbladets* innehåll som de redan läst i de finska morgontidningarna.²⁹⁵

Många menade även att *Nya Pressen* gjort sitt bästa för att försöka vara en vaken kultursida. Nu var man rädd att *Nya Pressens* försvinnande skulle bidra till en monopolisering av den finlandssvenska kritiken.²⁹⁶ Tidningarnas förbund höll med om detta och ansåg att nedläggningen var en stor förlust för en språklig minoritet.²⁹⁷ Även *Studentbladet* var en ivrig debattör i dramat, och instämde i kören: Större krav skulle

²⁹¹ *Svensk Framtid*, 19.1.1974.

²⁹² Jansson 1989, 60.

²⁹³ Bonsdorff & Ekberg 1997, 469-476; Sandberg 2006, 259-260; Meinander 1999, 410.

²⁹⁴ *Nya Argus*, 3, 1974.

²⁹⁵ *BBL*, 20.12.1973; 28.2.1974.

²⁹⁶ *Ibid.*

²⁹⁷ *HBL*, 19.12.1973.

härmed ställas på Hufvudstadsbladet.²⁹⁸ Mittenförbundet, som var de svenskspråkiga liberalas alternativ inom studentpolitiken med start 1973, ansåg i sin tur att Konstsamfundet misslyckats totalt med sin uppgift att stöda den finlandssvenska kulturen och menade till och med att samfundet borde knytas till folktingsinstitutionen. Ett sådant tilltag skulle, enligt Mittenförbundet, möjliggöra ett bredare finlandssvenskt deltagande i *Hufvudstadsbladets* spalter och på så vis skulle en demokratisering kunna ske inom tidningen.²⁹⁹

I början av debatten, när den ännu inte börjat på allvar, skrev man också i *Nya Pressen* att det fanns en mängd svenskar som flyttat ut till Vanda, Grankulla och Esbo som saknat ett eget lokalblad, och på så vis gavs en förstående aspekt till att ersätta *Nya Pressen* med ett lokalt annonsblad.³⁰⁰ Efter detta nämndes inte detta i lika lättvändig och positiv ton i den egna tidningen längre. I *Hufvudstadsbladet* var man dock uteslutande i led med Konstsamfundet. Man framhävde att samfundet beslutat att se över en möjlighet att förstärka morgontidningens veckobilaga och tillsätta en specialredaktion för att utöka denna informationstjänst. *Hufvudstadsbladet* hävdade att de varit fullt medvetna om den försvagning av den svenskspråkiga publiciteten nedläggningen skulle bidra till.³⁰¹ Som sett tidigare jobbade man på Hufvudstadsbladet med utvecklingen av det nya bladet redan i januari 1974.³⁰²

Denna kompensation resulterade i *Hbl-Extran*, som utgavs från slutet av mars 1974 varje torsdag. Den upphörde dock att existera redan året därpå.³⁰³ Lönnfors skrev i ett P.M. i augusti 1974 att spridningen inte kunnat ordnas enligt målsättningarna. Han skrev att kranskommunerna Vanda, Sibbo, Kyrkslätt och Esbo var felvalda, och i stället borde man satsa på utgivning i Österbotten och Åland. Enligt honom skulle man under hösten satsa på att *Extran* skulle bli en genuint finlandssvensk tidning/tidskrift. Den skulle även bidra till identitetsskapande och sammanhållning mellan finlandssvenskarna.³⁰⁴

²⁹⁸ *Studentbladet*, 1, 1974.

²⁹⁹ *BBL*, 31.1.1974; Berggren & Lydén 2009, 161-165; Sandberg 2006, 76.

³⁰⁰ *NP*, 18.12.1973.

³⁰¹ *HBL*, 28.2.1974.

³⁰² Konstsamfundets protokoll, bilaga 31.1.1974.

³⁰³ Lindqvist 2000, 55.

³⁰⁴ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll 26.8.1974, Bilaga 4.

Hufvudstadsbladet Ab diskuterade igen *Extran* i slutet av september 1974. Ännu då visste man inte riktigt vilken form tidningen skulle få. Många orosmoln fanns tydligen redan då på himlen, men man trodde fortfarande att tidningen hade en chans att etablera sig.³⁰⁵ Vidare framkommer det i Hufvudstadsbladets protokoll att också *Extran* hade problem med annonseringen.³⁰⁶

Som tidigare nämndes hävdade C.O. Tallgren att Konstsamfundet hade råd med att experimentera om det planerade lokalbladet skulle slå slint.³⁰⁷ För det första existerade detta lokala annonsblad endast ett år och för det andra uteblev experimenterandet efter att man slutat med att ge ut *Hbl-Extran*. Således är det tydligt att något helhjärtat försök att kompensera för *Nya Pressens* bortfall inte gjordes, trots att det var ett ultimatum för vissa i Konstsamfundet när nedläggningen diskuterades.³⁰⁸ Lönnfors förklarar i sin bok att en tanke var att göra *Extran* till en gratistidning för alla finlandssvenskar som inte fick *Hufvudstadsbladet*. På så sätt skulle man få ett vinstgivande annonsorgan. Detta misslyckades emellertid då distributionen inte lyckades.³⁰⁹ Några andra försök att ersätta *Nya Pressen* gjordes inte heller, och kanske visar det att man inte ansåg det vara viktigt längre när *Nya Pressen* väl var nedlagd? Ett annat projekt som inte lyckades för Hufvudstadsbladet var som tidigare nämnt tryckningsuppdraget av den nya finskspråkiga kvällstidningen *Iltaset*.

Genomgående i pressdebatten var ett oförstående gentemot Konstsamfundets beslut, och detta tog sig ofta i uttryck genom kritik mot den ekonomiska tankegången och man påpekade att Konstsamfundet borde satsa på den finlandssvenska kulturen. Man förespråkade en satsning oavsett om det medförde förlust eller inte. Ett exempel ur *Vasabladet*:

Svenskfinland är inget land där man kan ägna sig åt en ekonomisk mängdlära. Svenskfinland är en idé. Och besluten borde fattas med stor kreativitet, inte med en hänvisning till att den ekonomiska utvecklingen omöjliggör andra lösningar än en direkt nerläggning.³¹⁰

³⁰⁵ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll, 23.9.1974.

³⁰⁶ Hufvudstadsbladet Ab styrelseprotokoll, 25.10.1974.

³⁰⁷ *NP*, 18.12.1973.

³⁰⁸ Lönnfors 1986, 61.

³⁰⁹ Lönnfors 1986, 70.

³¹⁰ *VBL*, 20.12.1973.

Denna diskussion ledde dessutom till att man vidare började diskutera presstödet utformning och hur dessa fördelades mellan de finlandssvenska tidningarna. Tidningarnas förbund hade redan i samband med nedläggningsbeslutets publicerande tagit ställning till det statliga presstödet, och ansåg att detta borde ses över.³¹¹ *Nya Pressen* hade inte åtnjutit något presstöd.³¹² Statsminister Kalevi Sorsa intervjuades angående saken, och han ansåg att alla finlandssvenska tidningar borde få statligt presstöd, och att alla dessa skulle betraktas som andratidningar.³¹³ För *Nya Pressens* del var det dessutom omöjligt att få något presstöd, eftersom dess upplaga till största del var såld som lösnummer och åtminstone hälften av upplagan skulle vara prenumererad för att ha rätt erhålla något.³¹⁴ Det var olyckligt nog först 1974 som man antog nya bestämmelser angående presstödet och som *Nya Pressen* skulle ha kunnat gynnas av det. Enligt Tommila och Salokangas började man då fördela presstödet mellan partierna enligt de parlamentariska styrkeförhållandena. Partierna fick på det sättet besluta om att dela ut stödet till andra än sina egna språkrör.³¹⁵

Det är uppenbart att *Nya Pressens* nedläggning väckte stor uppståndelse i de finlandssvenska kretsarna. Det var landets enda svenskspråkiga kvällstidning som nu gick i graven. Händelsen blev desto mer dramatisk på grund av den existentiella kris som finlandssvenskarna upplevt på grund av de nedåtgående befolkningssiffrorna under de senaste åren. Speciellt i huvudstadsregionen var detta påtagligt där svenska blev allt glesare bland majoritetsspråket.³¹⁶ Trots att Jan-Magnus Jansson hävdade att denna tankegång avtagit redan under sjuttioalet, är det tydligt att *Nya Pressens* nedläggning frammanade reaktioner som går att koppla samman med undergångstanken.³¹⁷

³¹¹ *HBL*, 19.12.1973.

³¹² *HBL*, 28.2.1974.

³¹³ *ÅU*, 1.3.1974.

³¹⁴ *HBL*, 28.2.1974.

³¹⁵ Tommila & Salokangas 2000, 214-215.

³¹⁶ Nyqvist & Sundback 2010, 31.

³¹⁷ Jansson 1989, 60.

6. Avslutning

Jag har undersökt den finlandssvenska kvällstidningen *Nya Pressens* nedläggning vårvintern 1974. Syftet med min undersökning var att försöka placera den enda finlandssvenska kvällstidningens nedläggning i en större samhällelig kontext och samtidigt redogöra för de väsentligaste aktörernas motiv till att lägga ned *Nya Pressen*. Syftet var även att redogöra för den debatt som uppstod i de finlandssvenska tidningarna och i det stora hela försöka svara på den övergripande frågan: Varför lades *Nya Pressen* ner? Som källor har jag använt mig av ägarföreningen Konstsamfundets protokoll och bilagor från tiden 1971–1973, Hufvudstadsbladets Ab styrelseprotokoll 1970–1975 och pressurklipp ur Brages pressarkiv om *Nya Pressens* nedläggning. Dessutom har jag intervjuat tre viktiga personer som på ett eller annat sätt varit involverade i kvällstidningens nedläggning. Dessa personer var Maryelle Lindholm, som jobbade som journalist på *Nya Pressen* vid nedläggningstillfället och hennes före detta kollega Larserik Häggman. Hufvudstadsbladets vd Per-Erik Lönnfors var min tredje muntliga källa. De tillförde alla användbar information som jag annars inte skulle ha haft till förfogande.

Jag har analyserat *Nya Pressens* nedläggning utifrån tre aspekter. Nedläggningen kan för det första ses som en intern intrig mellan Konstsamfundet, *Hufvudstadsbladet* och *Nya Pressen*. Jag har försökt belysa de intressekonflikter som funnits mellan dessa aktörer och redogjort för de motiv som funnits för en nedläggning av *Nya Pressen* inom Konstsamfundet och *Hufvudstadsbladet*. Dessutom har jag problematiserat ägarförhållandet och hur det historiskt sett funnits en slags missämja mellan *Hufvudstadsbladet* och *Nya Pressen*.

Den andra aspekten som jag analyserat *Nya pressen* utifrån är ekonomiska faktorer. Jag har försökt att sätta in *Nya Pressens* nedläggning i en bredare mediehistorisk kontext. Därför har jag redogjort för den så kallade tidningsdöden som var ett internationellt fenomen som drabbade många dags- och kvällstidningar årtiondena efter andra världskriget. *Nya Pressens* ekonomiska problem har därför begrundats i jämförelse med både den finskspråkiga konkurrenten *Ilta-Sanomat*, men också med rikssvenska motsvarigheter såsom *Expressen* och *Aftonbladet*.

Den sista och tredje aspekten som jag utgått ifrån är den finlandssvenska. *Nya Pressens* ställning som den enda finlandssvenska kvällstidningen gav en given infallsvinkel som

också måste ges plats i analysen. *Nya Pressens* nedläggning gav upphov till en högljudd debatt bland annat i tidningspressen som i hög grad betonade nedläggningen som en finlandssvensk domänförlust. Därför har jag även beskrivit den domedagstankegång som var rådande hos den finlandssvenska befolkningen på 1950–1980-talet och hur *Nya Pressen* kom att förstärka bilden av det krympande isflaket. Dessa tre perspektiv har jag diskuterat genom att dela in analysen i tre delar som behandlade *Nya Pressens* ekonomiska problem och Konstsamfundets överläggningar, *Nya Pressens* nedläggning till följd av Hufvudstadsbladets ekonomiska trångmål samt tidningsdebatten som också lyfte alternativa motiv till *Nya Pressens* nedläggning än de ekonomiska som Konstsamfundet uppgav. Tillsammans diskuterade de alltså motiven för nedläggningen, debatten och de konsekvenser som nedläggningen eventuellt kunde få.

I mitt första delkapitel har jag redogjort för de problem som *Nya Pressen* led av i början av 1970-talet. Problemen var ekonomiska till sin karaktär och de berörde bland annat tidningens distribution, annonser, upplaga, redaktionella kostnader och marknadsföring. Dessa problem dryftade jag i relation till Konstsamfundets första interna diskussion 1971 gällande en nedläggning av *Nya Pressen*. Överläggningarna resulterade i att tidningen fick två år till på sig att uppvisa bättre resultat, trots att tidningen tydligt gick med förlust. När Konstsamfundet tog upp saken igen till diskussion 1973, var diskussionen betydligt mer allvarsam. I detta kapitel har jag velat tydliggöra det ekonomiska motiv som Konstsamfundet senare använde sig av när de motiverade nedläggningen. Syftet har samtidigt varit att belysa de oklarheter som rådde gällande de siffror som presenterades och den osäkerhet som rådde inom samfundet gällande beslutet att lägga ned *Nya Pressen*. Detta kapitel gav även en ingång till mitt andra delkapitel som behandlade relationen mellan den andra tidningens om ägdes av Konstsamfundets, *Hufvudstadsbladet*, och *Nya Pressen*.

I mitt andra delkapitel har jag diskuterat hur man kan se *Nya Pressens* nedläggning som ett resultat av *Hufvudstadsbladets* ekonomiska trångmål. Detta har jag diskuterat utifrån den slutliga diskussion som fördes inom Konstsamfundet i december 1973. Under hela december sammankallades samfundet för att diskutera *Nya Pressens* framtid. Till några av mötena kallades även *Nya Pressens* chefredaktör Henrik von Bonsdorff och under mötena närvarade också Hufvudstadsbladets vd Per-Erik Lönnfors. Syftet med kapitlet har varit att bland annat att problematisera konkurrensförhållandet mellan de två

tidningarna och på det sättet finna en grund för motiveringen att *Hufvudstadsbladet* måste räddas från undergång i första hand. Kapitlet har även redogjort för hur man fortsättningsvis inom Konstsamfundet var rädda för att ta ett så radikalt beslut som att lägga ned den enda finlandssvenska kvällstidningen. Utöver det har jag även dryftat oklarheterna kring de ekonomiska siffror som samfundet genom åren tagit fram för *Nya Pressens* del, de olika sätten det fanns att se på upplagan och hur man inte kom överens om hur man skulle kommunicera om beslutet utåt.

I mitt tredje delkapitel har jag behandlat tidningsdebatten som uppstod efter att Konstsamfundet meddelat sitt beslut om att lägga ned *Nya Pressen*. Tiden som jag har undersökt är från och med den 18 december 1973 till slutet av februari 1974 då *Nya Pressen* utkom för sista gången. Syftet har varit att nyansera tidningens nedläggning genom att också ge utrymme åt de diskussioner som formades i tidningarna. Bland annat har jag belyst de debattinlägg som tog fasta på Konstsamfundets ekonomiska motiv att sluta finansiera *Nya Pressen*. Till exempel var det många som kritiserade de siffror som Konstsamfundet presenterat och i stället gav man egna förslag till hur *Nya Pressens* ekonomi borde ha sett ut. Dessutom provocerades många av att Konstsamfundet inte gav någon insyn i *Nya Pressens* ekonomi. En annan mycket viktig aspekt av debatten var huruvida nedläggningen kunde ses som politisk. I jämförelse med *Hufvudstadsbladets* ytterst borgerliga linje kunde *Nya Pressen* upplevas som kulturradikal. I pressen diskuterades dessa frågor och man undrade om *Nya Pressen* helt enkelt var för radikal för Konstsamfundet. Sist men inte minst bedrövades många av hur förlusten av *Nya Pressen* kunde ses som en allvarlig finlandssvensk domänförlust och vissa beskyllde till och med Konstsamfundet för att bidra till förfinskningen i Helsingfors.

Forskning som tidigare behandlat *Nya Pressens* nedläggning har hittills främst betonat de ekonomiska orsaker som gjorde att Konstsamfundet till slut valde att avsluta finansieringen. Av min analys har det blivit tydligt att Konstsamfundet begrundade *Nya Pressens* framtid längde innan beslutet slutligen fattades. Det var en beslutsprocess som sträckte sig över flera år. Genom att ha analyserat samfundets överläggningar har det också blivit klart att *Nya Pressen* verkligen led av många slags ekonomiska brister och att det ekonomiska motiv som framlagts av Konstsamfundet var både motiverat och berättigat.

Min analys har däremot också visat att *Nya Pressen* också behandlades styvmoderligt av Konstsamfundet och inte minst av Hufvudstadsbladet Ab. Några exempel på detta är till exempel den gemensamma annonsanskaffningen för *Nya Pressen* och *Hufvudstadsbladet* och det att *Nya Pressen* inte hade någon egen budget innan slutet av sextiotalet. På så vis kan man dra slutsatsen att *Nya Pressen* gick med betydande förlust, men det går inte heller att säga att man gjorde sitt bästa från varken Hufvudstadsbladet Ab eller Konstsamfundet sida att rädda tidningen från förfall. Man kan också härleda diskussionen att lägga ned *Nya Pressen* till det faktum att det började gå allt sämre för Konstsamfundets huvudprodukt *Hufvudstadsbladet*. Således var *Nya Pressens* nedläggning ett försök att rädda *Hufvudstadsbladet*. När detta diskuterades inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet visste man inte om en nedläggning faktiskt skulle hjälpa förlaget, men med facit i hand vet vi åtminstone att *Hufvudstadsbladet* ännu ges ut. Om *Hufvudstadsbladet* faktiskt räddades tack vare *Nya Pressens* nedläggning går däremot inte att bekräfta, eftersom dagstidningen också genomgick hård sanering senare under sjuttiotalet. *Hufvudstadsbladet* visade egentligen inte någon resultatförbättring förens på nittiotalet.

Min undersökning har också kunnat fastslå att *Nya Pressen* var en mycket uppskattad tidning, även om den till viss del kunde uppfattas som kulturradikal. Detta blir tydligt utifrån den debatt som uppstod i tidningarna, men också Konstsamfundets velande gällande beslutet bekräftar detta. Eftersom Konstsamfundet först tog lång tid på sig att besluta om nedläggningen av *Nya Pressen* och sedan förhöll sig så försiktig i debatten, indikerar detta att man visste vilken slags respons ett sådant tilltag kunde få. Och visst blev samfundet kritiserat för sitt beslut.

Trots att nedläggningen kunde motiveras med ekonomi så har min undersökning visat att beslutet upplevdes som politiskt bland vissa. Det är omöjligt att säga om det fanns några politiska grunder för Konstsamfundets beslut. Däremot har det blivit tydligt att *Nya Pressen* journalistik upprört och att man redan på Amos Anderssons tid försökte göra sig av med *Nya Pressen*. Till exempel menade Per-Erik Lönnfors under intervjutillfället att det inom Konstsamfundet och Hufvudstadsbladet fanns en psykologisk beredskap för att vara negativt inställd till *Nya Pressen*. Sålunda handlade ogillandet av kvällstidningen mer om att personer i ledningen inte kunde tåla sättet *Nya Pressens* gjorde nyheter på och hur tidningen upplevdes vara radikal. *Nya Pressen* var helt enkel obekväm för ledningen.

Så i tillägg till den krassa ekonomin, så har min analys påvisat att nedläggningen var en åtgärd som högst antagligen skulle ha vidtagits förr eller senare ändå. Men Konstsamfundet drog sig inför beslutet eftersom de också visste *Nya Pressens* betydelse.

Efter indragningen gick de flesta journalister i *Nya Pressens* redaktion över till *Hufvudstadsbladet*. Henrik von Bonsdorff gick tillbaka som biträdande chefredaktör som överenskommet. Enligt ett dokument ur Konstsamfundets protokoll gick dessa personer över till *Hufvudstadsbladet* efter uppsägningarna: Eirik Udd, Catharina Spåre, Gunvor Åfeldt, Börje Forstén, Erik Hartin, Jarl Nyberg, Ulf Stambej, Laila Schalin, Maryelle Lindholm, Greger Grönqvist, Olle Hakala och Bo Grahn. Endast två personer sökte jobb utanför Mannerheimvägens kontor. Christian Sjöstedt fick jobb på *Ilta-Sanomat* och Lars Erik Häggman på Rundradion.³¹⁸

Nya Pressen finns ännu i minnet bland många, speciellt i Helsingfors. Tidningens öde har även på senare tider gett upphov till debatt i *Hufvudstadsbladet*. Det visar att *Nya Pressen* var och är en viktig finlandssvensk kulturinstitution, vars historia intresserar och skapar diskussion. Den anrika tidningen genomgick många upp och nedgångar såsom hopslagningar och nedläggningar, som den på något sätt tog sig igenom. Den 28 februari 1974 utkom dock det sista numret av *Nya Pressen*, och då satte man lapp för luckan för gott.

³¹⁸ Konstsamfundets arkiv, *Nya Pressen*, utredningar för nedläggningen; *HBL*, 28.2.1974.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Konstsamfundets privata arkiv, Helsingfors

Mötesprotokoll och bilagor 1972–1974

Monica Ekblad och Robin Sirén 1974, Proseminarieuppsats om NP:s nedläggning

Hufvudstadsbladet Ab:s (KSF media) privata arkiv, Helsingfors

Mötesprotokoll och bilagor 1970–1975

Tryckta källor

Brages pressarkiv, Helsingfors

Nya Pressen 1970–1974

Muntliga källor

Larserik Häggman, före detta journalist på Nya Pressen

Maryelle Lindholm-Gustavson, före detta journalist på Nya Pressen

Per-Erik Lönnfors, före detta vd för Hufvudstadsbladet

Kim Björlund, skriftligt meddelande 9.10.2019.

Monica Ekblad, muntligt meddelande 19.9.2019.

Litteratur

- Berggren & Lydén 2009 C. Berggren och M. Lydén, *Nyttiga idioter?: Unga idealister, Lenin och sjuttioalet*, Helsingfors, 2019.
- Bergman 2004 B. Bergman, *Ordet står ännu kvar: En bok om Jan-Magnus Jansson*, Helsingfors 2004.
- Bonsdorff & Ekberg 1997 G. v. Bonsdorff och H. Ekberg, *Svenska folkpartiet: V, 1956-1970: Kriser och välfärdsbygge*, Helsingfors 1997.
- Bruun, Knekt & Rotkirch 1971 K. Bruun, O. Knekt och K. Rotkirch, *Hufvudstadsbladet: partilös Partitidning*, Helsingfors 1971.
- Fredriksson 1989 G. Fredriksson, *Aftonbladet: En svensk historia*, Stockholm 1980.
- Gustafsson och Hadenius 1976 K.E. Gustafsson & S. Hadenius, *Svensk presspolitik*, Stockholm 1976.
- Gustafsson 1996 K.E. Gustafsson, *Dagspressen i Norden: Struktur och ekonomi*, Lund 1996.
- Hansson & Thor Tureby 2015 L. Hansson & M. Thor Tureby, *Muntlig historia i teori och praktik*, Lund 2015.
- Jansson 1989 J. Jansson, M. Johansson och A. Liljeström, *Svenskfinland i förändring: Rapport angiven till Svenska folkpartiets centralstyrelse*, Helsingfors 1989.

- Jonsson 1977
S. Jonsson, *Annonser och tidningskonkurrens: Annonsernas roll i tidningsekonomin och betydelse för koncentrationsprocessen i Stockholm, Göteborg och Malmö*, Göteborg 1977.
- Jutikkala 1997
E. Jutikkala, *Valtion Tiedoituslaitoksen salainen sotakronikka*, Porvoo; Helsinki; Juva 1997.
- Katsemaa 1970
M.J. Katsemaa, *Rautatiekirjakauppa Oy: 1910-1970*, Helsinki 1970.
- Landgren 2014a
L. Landgren, "Lille, Axel Johan", URN:NBN:fi:sls-4783-1416928957389, *Biografiskt lexikon för Finland*, elektronisk utgåva, Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, www.blf.fi.
- Landgren 2014b
L. Landgren, "Anderson, Amos", URN:NBN:fi:sls-4398-1416928957004, *Biografiskt lexikon för Finland*, elektronisk utgåva, Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, www.blf.fi.
- Landgren 2014c
L. Landgren, "Grönvik, Axel", URN:NBN:fi:sls-4400-1416928957006, *Biografiskt lexikon för Finland*, elektronisk utgåva, Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, www.blf.fi.
- Landgren 2014c
L. Landgren, "Tallgren, Carl Olof", URN:NBN:fi:sls-4888-1416928957494, *Biografiskt lexikon för Finland*, elektronisk utgåva, Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, www.blf.fi.
- Lindqvist 2000
A. G. Lindqvist, *Ett arv som bär frukt: Föreningen Konstsamfundet 60 år*, Helsingfors 2000.

- Lönnfors 1986 P. Lönnfors, *Mannerheimvägen 18: Tragisk fars i sjutton tablåer*, Helsingfors 1986.
- Meinander 1999 H. Meinander, *Finlands historia: 4*, Esbo 1999.
- Meinander 2014 H. Meinander, ”Steinby, Torsten”, URN:NBN:fi:sls-5612-1416928958218, *Biografiskt lexikon för Finland*, elektronisk utgåva, Svenska litteratursällskapet i Finland 2014, www.blf.fi.
- Meinander 2016 H. Meinander, *Nationalstaten: Finlands svenskhet 1922-2015*, Helsingfors & Stockholm 2016.
- Meinander 2019 H. Meinander, *Samtidigt: Finland och omvärld 1968*, Helsingfors 2019.
- Nyqvist & Sundback 2010 F. Nyqvist och S. Sundback. *Det finlandssvenska sociala kapitalet: Fakta och fiktion*, Helsingfors 2010.
- Perko & Tommila 1988 T. Perko och P. Tommila, *Suomen lehdistön historia: 3, Sanomalehdistön Sodan Murroksesta 1980-luvulle*, Kuopio 1988.
- Picard, Grönlund & Rannikko 1999 R.G. Picard, M. Grönlund & J. Rannikko, *Lehdistötuki 2000: Lehdistötuen jakoperusteet, vaikutukset ja tulevaisuuden tarpeet*, Helsinki 1999.
- Sandberg 2006 S. Sandberg, *Svenska Folkpartiet genom 100 år: 1906-2006*, Helsingfors 2006.
- Sinkko 1981 R. Sinkko, *Televisio ja suomalainen*, Espoo 1981.
- Steinby 1964 T. Steinby, *Finlands tidningspress: En översikt*, s.l.1964.

- Steinby 1981 G. Steinby, *Journalister och publicister i svensk press i Finland under tvåhundra år: En matrikel*, Åbo 1981.
- Steinby 1982 T. Steinby, *Amos Andersson; Press och kultur*, Helsingfors 1982.
- Stephens 1988 M. Stephens, *A History of News*, New York 1988.
- Tommila & Salokangas 2000 P. Tommila och R. Salokangas, *Tidningar för alla: Den finländska pressens historia*, Stockholm 2000.
- Wiiio 2014 J. Wiiio, *Den finska televisionens milstolpar: Programproduktion under fem årtionden*, Göteborg 2014.
- Ölander 1958 Ölander, *Krig och censur*, Helsingfors 1958.

Statistik

- Statistikcentralen, Avoindata, Helsingfors: befolkning, 2017.
 Befolkning efter kön och språk http://www.stat.fi/tup/satavuotias-suomi/vuosisadan-lahteet_sv.html, hämtad
 vid utgången av åren 1750–2017. 26.4.2020.